

Självständig i eget hem

**med hjälp av begåvningsstödjande hjälpmedel
vid Kårkulla samkommuns boendeenheter**

Annika Lahtinen

Examensarbete för socionom (YH)-examen

Utbildningsprogrammet för det sociala området

Åbo 2010

EXAMENSARBETE

Författare: Annika Lahtinen

Utbildningsprogram och ort: Det sociala området, Åbo

Handledare: Christine Welander

Titel: Självständig i eget hem
med hjälp av begåvningsstödjande hjälpmedel
vid Kårkulla samkommun

Datum 31.12.2010 Sidantal 24 s. Bilagor 3 st.

Sammanfattning

Examensarbetet är ett uppdrag av Kårkulla samkommun, att till samkommunens boendepersonal framställa en idébok, som berättar varför begåvningsstödjande hjälpmedel bör användas, vad begåvningsstödjande hjälpmedel är samt i text och bild förklara hur de används. Idéboken presenterar i bild och rum för rum lättillverkade personliga och allmänna begåvningsstödjande hjälpmedel, som används vid samkommunens boendeenheter för personer med utvecklingsstörning och/autism.

Idéboken är avsedd att på ett enkelt sätt inspirera och motivera personalen vid Kårkulla samkommuns boendeenheter till ökad användning av begåvningsstödjande hjälpmedel i sitt klientarbete, så att klienterna får möjlighet till den jämlikhet, fulla delaktighet samt självbestämmanderätt och självständighet, som stipuleras av Finlands handikappolitiska program och som Kårkulla samkommun tar fasta på i sin vårdideologi.

För att samla in bildmaterialet till idéboken har fältstudier utförts vid sex av Kårkulla samkommuns enheter, vilket resulterade i 180 fotografier av fungerande begåvningsstödjande hjälpmedel. I arbetet beskrivs hur bildmaterialet samlats in, analyserats, kategoriserats och kompletterats. Av de 85 utvalda bilderna framgår i idébokens bilddel hur begåvningsstödjande hjälpmedel kan se ut och fungera.

Utvärderingen av idéboken har gjorts av sju representanter för arbetslivet. Samtliga utvärderare har uttalat sig positivt om idéboken.

Språk: Svenska

Nyckelord: autism, boende, delaktighet, hjälpmedel, jämlikhet, Kårkulla samkommun, självbestämmanderätt, självständighet, utvecklingsstörning

Förvaras: Examensarbetet finns tillgängligt antingen i webbiblioteket Theseus.fi eller i biblioteket.

OPINNÄYTETYÖ

Tekijä: Annika Lahtinen

Koulutusohjelma ja paikkakunta: Sosiaaliala, Turku

Ohjaaja: Christine Welander

Nimike: Itsenäisenä omassa kodissa toimintakykyä tukevien visuaalisten apuväineiden avulla Kårkullan kuntayhtymän palvelutaloissa

---

Päivämäärä 31.12.2010 Sivumäärä 24 s. Liitteet 3 kpl

Tiivistelmä

Tarkoitus on valmistaa ideakirja työn toimeksiantajalle, Kårkullan kuntayhtymälle, vammaisten palveluasumisesta huolehtivaa henkilökuntaa varten. Ideakirja osoittaa, miksi henkilökunnan tulee käyttää toimintakykyä tukevia visuaalisia apuvälineitä ja kertoa, mitä tämä käsite tarkoittaa, sekä tekstin ja kuvien avulla selittää, miten näitä apuvälineitä voidaan käyttää. Ideakirja kertoo kuva esimerkein erilaisista yksinkertaisista yksilöllisistä ja yleisistä toimintakykyä tukevista visuaalisista apuvälineistä, joita voidaan käyttää palvelutalojen eri huoneissa.

Ideakirjan tarkoituksena on innostaa ja motivoida Kårkullan kuntayhtymän palvelutalojen henkilökuntaa käyttämään entistä enemmän toimintakykyä tukevia visuaalisia apuvälineitä asiakastyössään, mikä mahdollistaisi asiakkaitten tasa-arvon, osallisuuden, itsemääräämisoikeuden ja itsenäisyyden Suomen vammaispoliittisen ohjelman mukaan, mihin myös Kårkullan kuntayhtymän oma hoitoideologia perustuu.

Ideakirjan kuvamateriaali, eli 180 valokuvaa käyttökelpoisista toimintakykyä tukevista visuaalisista apuvälineistä, on kerätty kenttäopiskelujakson aikana kuudesta Kårkullan kuntayhtymän yksiköstä. Työssä selvitetään, miten kuvamateriaalia on kerätty, analysoitu ja järjestelty sekä miten kuvamateriaalia on lisätty työprosessin aikana. 85 valittua kuvaa kuvaavat ideakirjan kuvaosassa miltä toimintakykyä tukevat visuaaliset apuvälineet voivat näyttää ja miten ne toimivat. Ideakirjan kuvaosaan valitut 85 kuvaa osoittavat, miten toimintakykyä tukevat visuaaliset apuvälineet toimivat ja miltä ne näyttävät.

Seitsemän työelämän edustajaa on arvioinut ideakirjaa. Nämä kaikki ovat antaneet positiivista palautetta ideakirjasta.

Kieli: Ruotsi

Avainsanat: autismi, itsemääräämisoikeus, itsenäisyys, kehitysvamma, Kårkullan kuntayhtymä, osallisuus, palveluasuminen, tasa-arvo, visuaalinen apuväline.

Arkistoidaan: Opinnäytetyö on saatavilla joko ammattikorkeakoulujen verkkokirjastossa Theseus.fi tai kirjastossa.

BACHELOR'S THESIS

Author: Annika Lahtinen

Degree Programme: Social Sciences, Turku

Supervisors: Christine Welander

Title: Self-determination at Home with Supportive Tools at Kårkulla
samkommun

Date the 31st of December, 2010   Number of pages 24   Appendices 3

Summary

The purpose of this Bachelor's thesis is based on an assignment given by Kårkulla samkommun, to produce a book of ideas presenting why supportive tools for people with developmental disability and/or autism should be used, what they are and in text and image explain how they can be used. Personal and general simple supportive tools used at the housing units of Kårkulla samkommun are presented room by room.

The intension of the book of ideas is to inspire and motivate the housing staff to start using simple supportive tools more in the client work, in order to provide opportunities to equality, inclusion, self-determination and independence according to Finland's Disability Policy Program and the nursing ideology of Kårkulla samkommun.

In order to collect pictures of supportive tools for the book of ideas, field studies were done at six housing units of Kårkulla samkommun which resulted in 180 photographs of functioning supportive tools. The thesis describe how the pictures were collected, analyzed, categorized and supplemented. Finally 85 pictures were chosen to show what supportive tools may look like and function.

Seven representatives from working life have evaluated the idea book and given their expert opinions. All evaluators have commented the idea book in positive ways.

Language: Swedish

Key words: Autism, developmental disability, equality, housing, inclusion, independence, Kårkulla samkommun, self-determination, supportive tools

---

Filed at: The examination work is available either at the electronic library Theseus.fi or in the library.

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte	3
1.2	Definitioner och avgränsningar	3
1.3	Begåvningsstödjande hjälpmedel	4
2	Teoretiska utgångspunkter	6
2.1	Socialpedagogisk förankring	6
2.2	Tidigare forskning	7
3	Arbetsprocessen kring idébokens bilddel	9
3.1	Val av populationer	9
3.2	Insamling av fotografier till bildmaterialet	9
3.3	Analys och kategorisering av bilderna	11
4	Beskrivning av idéboken	15
4.1	Teoretisk anknytning	15
4.2	Idébokens uppbyggnad.....	16
4.3	Utvärdering av idéboken	18
5	Etik och tillförlitlighet	19
6	Diskussion	21
7	Sammanfattning	22
8	Förslag till fortsatt utvecklingsarbete	23
	Källförteckning	24

Bilagor

Figurer

1 Inledning

Då jag under mitt första studieår deltog i en stödpersonskurs blev jag inspirerad av de föreläsningar om utvecklingsstörning och autism som hölls av Carola Gröndahl, vid den tiden pedagogisk handledare vid Kårkulla samkommun.

Föreläsningarna inspirerade mig till att utföra den första praktikdelen tillsammans med Susanna Gröndahl, som vid den tidpunkten tjänstgjorde som pedagogisk handledare vid Kårkulla samkommun. Under praktikperioden fick jag arbeta med personer med utvecklingsstörning och autism samt sätta mig in i användningen av begåvningsstödjande hjälpmedel och själv tillverka sådana.

Mitt intresse för ämnesområdena utvecklingsstörning, autism, kommunikation och begåvningsstödjande hjälpmedel gjorde att jag tog anställning vid en avdelning för personer med utvecklingsstörning och/eller autism vid Kårkulla samkommuns vårdhem. Mycket av arbetet där handlade om kommunikation mellan klienter och personal, där både klienterna och jag hade nytta av begåvningsstödjande hjälpmedel.

På avdelningen finns en del begåvningsstödjande hjälpmedel som underlättar kommunikationen mellan klienter och personal, men jag tror att det kunde finnas fler hjälpmedel att tillgå än vad som används idag, så att klienterna kunde bli mer jämlika, självständiga och delaktiga i sin vardag samt så att de själva kunde få bestämma mera om sina liv.

I enlighet med Finlands handikappolitiska program (Social- och Hälsovårdsministeriet, 2001) borde personalens attityd ändras från att tidigare ha varit ett till en stor del enbart vårdtänkande till ett mera socialpedagogiskt tänkande, där målet för klienterna är full delaktighet, självbestämmanderätt, jämlikhet och självständighet. Det gäller bl.a. att påverka och ändra klientens miljö och omgivning så att den är bättre anpassad till klientens behov och att undanröja så många hinder som möjligt, i stället för att fokusera på att personalen direkt hjälper klienterna med deras sysslor. Målet är att klienterna själva kan välja och göra så mycket som möjligt i stället för att personalen gör det i stället för dem. Kårkulla samkommun tar i sin kvalitetshandbok fasta på det här i och med att boendemiljön skall anpassas enligt

klienternas personliga behov och handikapp gällande både individuellt utprovade begåvningshjälpmedel och andra hjälpmedel (Kårkulla samkommun 2009, 8–11). Enligt Finlands handikappolitiska program innebär det jämlikhet, självständighet, självbestämmanderätt och full delaktighet också för personer med funktionshinder. (Social- och Hälsovårdsministeriet, 2001).

Personalen kan exempelvis tillverka ett sakschema, som t.ex. med ett tvättpulversmått berättar för klienten att det är dags att tvätta kläder och påminner honom hur han under eventuell handledning kan använda tvättmaskinen i stället för att personalen på egen hand sköter klädtvättandet.

Även om personer med medelmåttlig och grav utvecklingsstörning och/eller autism har begränsningar i form av nedsatta kognitiva funktioner har samtliga personer en egen vilja, behov och önskemål precis som vem som helst. Därför är det viktigt att de erbjuds medel för att de skall kunna framföra sina önskemål och sin vilja. Det är också viktigt att personalens önskemål kan kommuniceras till klienterna, eftersom missförstånd då kan undvikas. (Gotthard, 2002:73).

Av erfarenhet har jag märkt att personalens utbildning är heterogen och är i varierande grad insatt i klienternas diagnoser och vad som är typiskt för dem. Det traditionella vårdtänkandet har idag ändrats till att omfatta även de socialpedagogiska principer som Finlands handikappolitiska program omfattar, vilket jag tror att personalen inte alltid är fullt medveten om. Det är viktigt att personalen dels känner till klienternas behov utgående från deras diagnoser, dels att den förstår det socialpedagogiska tänkandet bakom idéboken och därför vill arbeta för klienternas rätt till självbestämmande, jämlikhet, delaktighet och självständighet (Sjölund & Bejerot, 2009, 13).

De här är också orsaker till att jag av Kårkulla samkommuns pedagogiska handledare Susanna Gröndahl (personlig kommunikation 19.10.2009) har fått i uppdrag att framställa en idébok riktad till personal på samkommunens boendeenheter.

1.1 Syfte

Arbetets syfte är att till personalen vid Kårkulla samkommuns boendeenheter framställa en idébok som presenterar begåvningsstödjande hjälpmedel, varför de enligt Finlands handkappolitiska program, Kårkullas vårdideologi och utgående från klienternas särskilda behov bör användas samt med hjälp av text och bild förklara hur begåvningsstödjande hjälpmedel kan användas.

Målet med idéboken är att ge personalen ett redskap som förtydligar kommunikationen och samverkan mellan klienterna och personalen, så att förutsättningarna för klienternas rättigheter skall kunna beaktas.

1.2 Definitioner och avgränsningar

Examensarbetet och idéboken berör vuxna personer, vilka här benämns ”klienter”, som bor på Kårkulla samkommuns gruppboendeenheter eller vid dess vårdhem och vars diagnos är grav (A-nivå) eller medelmåttlig utvecklingsstörning (B-nivå) och/eller autism, Av den här orsaken tas inte upp t.ex. sociala berättelser för personer med lindrig utvecklingsstörning (C-nivå) eller hjälpmedel som kan användas exempelvis enbart vid arbetscentraler.

Idébokens bildmaterial, som genom fotografering samlats in under fältstudier, kommer från tre av Kårkulla samkommuns egna gruppboendeenheter, två avdelningar vid samkommunens vårdhem och en arbetscentral på olika håll i Svenskfinland. I arbetet benämns dessa gemensamt med begreppen ”boendeenheter” eller ”boende”.

Begreppet ”personal” syftar på personal, som är anställd vid Kårkulla samkommuns boendeenheter eller vårdhemmets avdelningar, och har en ordinarie eller tillfällig vårdartjänst, oavsett utbildning och arbetserfarenhet.

Fotografier tagna under fältstudierna benämns ”fotografier” eller ”foton” så länge de är obearbetade. Från och med bearbetningen används ordet ”bilder”.

Idéboken presenterar personliga och allmänna begåvningsstödjande hjälpmedel, som kan användas i sovrum, allrum, kök, matsal, badrum och tambur vid boendeenheterna.

Kommunikationen vid boendeenheterna sker från klient till personal och från personal till klient. Arbetet koncentrerar sig på kommunikation i båda riktningarna, men den del av kommunikationen från klient till personal, som sorterar under området logopedi, är avgränsad. Klienternas kommunikation till personalen tas upp närmast så att klienterna erbjuds valmöjligheter och de får uttrycka sin vilja genom att välja bland givna alternativ.

De begåvningsstödande hjälpmedlen avgränsas till att gälla hjälpmedel som personalen på boendeenheterna själv enkelt kan framställa utan dyrt material. Vanligtvis behövs pennor, tusch, vitt och färgat papper, papp, sax, lim, tejp, självhäftande plast, kardborrsband, kulor och annat som finns färdigt eller enkelt kan skaffas till boendeenheterna. Den här avgränsningen görs för att arbetet inte skall bli en uppräkningslista av redan befintliga tekniska hjälpmedel, som finns i försäljningskataloger, utan avsikten är att visa hur det med enkla och billiga medel går att underlätta vardagen för både klienter och personal och samtidigt uppnå de socialpedagogiska principer som tas upp i arbetet.

I idéboken ingår inte beskrivningar på hur de begåvningsstödande hjälpmedlen tillverkas dels eftersom hjälpmedlen är enkla att tillverka enligt bilderna, dels för att bilderna är avsedda att inspirera personalen till att fundera ut egna personliga lösningar för klienterna.

För att idéboken skulle vara till optimal nytta borde den implementeras till personalen vid boendeenheterna, men arbetet är avsiktligt avgränsat enbart till framställning av idéboken med ett försök till en inspirerande och självimplementerande text.

1.3 Begåvningsstödande hjälpmedel

Begåvningsstödande hjälpmedel, ett begrepp som Kårkulla (Gröndahl S, 2010) använder, kallas också kognitiva hjälpmedel (Hjälpmiddelsinstitutet, 2010), begåvningshjälpmedel eller bara begåvningsstöd (Boström, 2008). Talterapeut Pia Halinen (personlig kommunikation 22.6.2010) vid Kårkulla samkommun använder gärna ordet ”visualisera”, medan samkommunens kvalitetshandbok talar om ”begåvningshjälpmedel”. Lars-Erik Gotthard använder i sin bok ”Utvecklingsstörning och andra funktionshinder” parallellt begreppen begåvningsstöd (2002, 82), begåvningsstödande hjälpmedel och begåvningshjälpmedel (2002, 83).

Eftersom arbetet är ett uppdrag av Kårkulla samkommun, som använder begreppen ”begåvningsstödjande hjälpmedel” (Gröndahl S, 2010) och ”visualisera”, används dessa uttryck i arbetet. Personalen eller klienterna kan visualisera sina avsikter och önskemål med hjälp av begåvningsstödjande hjälpmedel. Carola Gröndahl (personlig kommunikation 6.8.2010), som varit anställd som pedagogisk handledare vid Kårkulla samkommun, bekräftade att ”begåvningsstödjande hjälpmedel” är det uttryck som samkommunen önskar använda.

Gottberg (2002, 83) definierar begåvningsstödjande hjälpmedel som sätt att kompensera brister i kommunikationsförmågan samt i förståelsen och tolkningen av omvärlden, men att hjälpmedlen också ger individen trygghet då det gäller att klara sig själv, vilket gör att de då kan anses vara förebyggande.

Hjälpmiddelsinstitutet i Sverige (Dahlin, 2010) ser kognitiva hjälpmedel som produkter, lösningar eller tjänster, som underlättar vardagen för personer som behöver hjälp med vardagsrutiner, rumsorientering, strukturer, kommunikation, tidsuppfattning eller planering. Som sådana här hjälpmedel kan bilder, symboler, färger användas, men hjälpmedlen kan också vara avancerade tekniska lösningar. Med rätt slags hjälpmedel kan personen få ökad självständighet och livskvalitet.

Boström (2008) definierar begåvningsstöd som det arbetssätt eller de metoder som används för att tydliggöra miljön och kan vara avgörande för individens kontroll av och delaktighet i miljön. Begåvningshjälpmedel är enligt författaren i sin tur de produkter som används i verksamheten.

2 Teoretiska utgångspunkter

2.1 Socialpedagogisk förankring

Alla medborgare i vårt land skall ha rätt till ett gott och meningsfullt liv. Enligt Finlands handikappolitiska program innebär det jämlikhet, självständighet, självbestämmanderätt och full delaktighet också för personer med funktionshinder (Social- och Hälsovårdsministeriet, 2001). Målet är i enlighet med FN:s 22 standardregler från 1993 (Social- och Hälsovårdsministeriet, 2007) att alla personer skall få samma rättigheter och skyldigheter och på det sättet uppnå full delaktighet (Social- och Hälsovårdsministeriet, 2001). Därför arbetar Kårkulla samkommun för full jämlikhet och vill erbjuda sina klienter möjlighet att fungera så självständigt som möjligt, så att de själva får påverka sina beslut och vara delaktiga i dem och i aktiviteter som rör dem själva (Kårkulla samkommun 2009, 8–11).

Det är viktigt att både personalen och klienterna själva känner till att alla klienter har lika rättigheter, lika viktiga behov och erkänner dem. Boendekomgivningen skall utvecklas samt ekonomiska och andra resurser fördelas utgående från klienternas behov och egenskaper, så att den fysiska miljön och informationen blir tillgänglig för dem som bor där. (Social- och hälsovårdsministeriet 2001). Det här är något som Kårkulla samkommun tar fasta på i sin kvalitetshandbok i och med att boendemiljön skall anpassas enligt klienternas personliga behov och handikapp gällande både individuellt utprovade begåvningshjälpmedel och andra hjälpmedel (Kårkulla samkommun 2009, 8–11). Då boendemiljön blir tillgänglig kan alla klienter skapa en välfärd, som är likvärdig med andra personers genom att klienterna blir jämlika, kan behärska sina liv, uppnå egna viktiga mål och blir delaktiga. (Social- och hälsovårdsministeriet 2001).

Full självbestämmanderätt betyder att alla klienter får göra egna val och själva bestämma utgående från sina egna förutsättningar och målsättningar och personalen skall ha en öppen attityd till alla. Då klienterna aktiveras att själva välja och bestämma lyfts deras behov och intressen fram, så att de får en möjlighet att själva påverka sina liv. Det anses att klienterna själva vet vad som är bäst för dem och att de själva är de främsta experterna på sina egna liv. (Social- och hälsovårdsministeriet 2001). Inom Kårkulla samkommun utgår personalen

därför från klienternas behov av att styra sina egna liv och vara självständiga. Genom att erbjuda hjälp till självhjälp lär sig och utvecklas klienterna i vardagssituationer som städning, klädvård, hushållssysslor och inköp samt då klienten tillgodoser sina grundbehov som trygghet, mat, dryck, hälsa, hygien, vila och aktivitet. För att klienterna så väl som möjligt skall kunna delta i vardagsaktiviteterna behövs begåvningsstödjande hjälpmedel, som hjälper dem med strukturer, förståelse, kommunikation och att förutse händelser (Kårkulla samkommun 2009, 8–11).

2.2 Tidigare forskning

Ann-Marie Lindqvist har forskat bl.a. i hur förutsättningar och hinder för delaktighet för vuxna med utvecklingsstörning visar sig i omsorgsmiljön. Hon påpekar att delaktigheten inte kan ges till någon annan utan att den skall utövas av klienten själv, till vilket den egna viljan behövs. Begåvningsstödjande hjälpmedel kan hjälpa klienterna att få fram sin egen vilja, så att de kan utöva sin delaktighet. (Lindqvist 2008, 124).

Gottberg (2002, 76) utgår från att möjligheten att kommunicera är en förutsättning för att känna delaktighet.

Begåvningsstödjande hjälpmedel, som underlättar eller möjliggör kommunikation kan, enligt Gottbergs (2002, 76) resonemang och Lindqvists (2008,124) forskning, ses som en förutsättning för personer med utvecklingsstörning att känna delaktighet.

Då klienten har möjlighet att uttrycka sig med hjälp av ett hjälpmedel får han en ny medvetenhet om sig själv och sitt förhållande till sin omgivning, vilket gör att hans delaktighet ökar (Lindqvist 2008, 124).

Lindström och Wennberg betonar (enligt Lindqvist 2008, 111) att personer med utvecklingsstörning ökar sin självkänsla och blir motiverade då de själva kan påverka sina liv genom egna val och då de förstår vilka möjligheter de olika alternativen ger dem, vilket stöds av Gotthard (2002, 89), som poängterar att motivation uppstår av en känsla av att ha lyckats. Då klienten använder sig av begåvningsstödjande hjälpmedel lyckas han lättare och motiveras därför att fortsätta. Då klienten lyckas blir han motiverad och då han lyckats flera gånger stärks hans självförtroende, vilket i sin tur ger ökad självständighet.

Lindqvists undersökning (2008, 111) visar att mycket kan göras för att förbättra klienternas självständighet. Exempelvis kunde begåvningsstödjande hjälpmedel hjälpa klienter med bristande tidsuppfattning att veta när nästa aktivitet sker, belysa hur länge något pågår eller meddela när han skall gå iväg för att komma i rätt tid utan att personalen behöver påminna honom om när han skall gå. Även om en klient har en klocka säger klockslaget honom ingenting om tiden, eftersom hans tidsuppfattning är nedsatt.

Lindqvists forskning (2008, 110) visar att få av hennes respondenter använder hjälpmedel för att underlätta sin vardag och hon har kommit fram till att ifall begåvningsstödjande hjälpmedel används är det mest fråga om schemalagda uppgifter, vilket respondenterna uppfattar mera som hjälp till personalen än för dem själva. Lindqvist påpekar att begåvningshjälpmedel konkretiserar och gör vardagen lättare för klienten, men att vi i Finland först under senare år börjat diskutera vad vi kan göra för att underlätta vardagen med hjälp av begåvningsstödjande hjälpmedel. Gottberg (2002, 82) nämner att det i Sverige inte är ett område som får stor uppmärksamhet. Det är lätt att förstå att Kårkulla samkommun för sin personal har behov av en idébok om begåvningsstödjande hjälpmedel, eftersom få klienter idag enligt Lindqvist (2008, 110) använder sig av begåvningsstödjande hjälpmedel.

Ett av Lindqvists syften är att i praktiken förankra sitt forskningsresultat i omsorgsarbetet, så att det blir mera klientcentrerat (2008, 22). Det kan tolkas bl.a. så att det behövs mera kunskap om och användning av begåvningsstödjande hjälpmedel, vilket i sin tur ger klienterna en större känsla av delaktighet i sin boendemiljö. Det här understryker behovet av en idébok av den typ Kårkulla samkommun har beställt. Gotthard (2002, 104) är inne på samma linje och skriver att ett boende skall utformas så att klienterna kan påverka sin vardag och sin närmaste miljö samt att personalen måste vara väl förtrogen med sina klienter för att kunna förstå och tolka behov och önskemål.

För att personalen skall kunna stöda klienten i att skapa en meningsfull och fungerande vardag krävs det socialpedagogisk kunskap och förståelse för hur utvecklingsstörningen och/eller autismspektrumtillståndet kan ta sig uttryck. Ett socialpedagogiskt korrekt bemötande är bl.a. att personalen skall utgå från varje klients förutsättningar, behov och vilja att skapa en förändring. (Sjölund & Bejerot, 2009, 13). Därför tar idébokens teoridel upp kunskap om vad som är typiskt för personer med utvecklingsstörning och/eller autism samt hur personalen kan bemöta klienterna socialpedagogiskt korrekt.

3 Arbetsprocessen kring idébokens bilddel

3.1 Val av populationer

För att få ihop ett kvalitativt bildmaterial över begåvningsstödjande hjälpmedel var utgångspopulationen Kårkulla samkommuns samtliga 49 boendeenheter och 13 avdelningar vid vårdhemmet för personer med utvecklingsstörning och/eller autism (personlig kommunikation med Kårkulla samkommuns talterapeut Pia Halinen 23.9.2010 och kanslist Rita Johansson 4.10.2010). Den här populationen skulle ha blivit för stor att arbeta med inom ramen för detta arbete och därför gjordes fältstudier utgående från ett urval, som gjordes av Susanna Gröndahl (personlig kommunikation 19.10.2009), vid den tidpunkten pedagogisk handledare vid Kårkulla samkommun.

De utvalda enheterna bestod av två boendeenheter, två avdelningar vid vårdhemmet i Pargas, ett internat och en arbetscentral för personer med utvecklingsstörning och/eller autism. Gröndahl valde ut enheter, vid vilka hon på basen av sin egen erfarenhet uppskattade att användningen av begåvningsstödjande hjälpmedel fungerar. De enheter Gröndahl rekommenderade var avdelningarna Lyan och Tripp vid vårdhemmet i Pargas, Brogränds lägenhetsboende i Ekenäs, Spireavägens boende i Jakobstad, internatet i Pjukala, Pargas samt Kristinestads arbetscentral, varav de två sistnämnda inte är boendeenheter, men dessa togs med för att det vid dessa enheter finns begåvningsstödjande hjälpmedel, som kan vara till nytta också på boendena.

3.2 Insamling av fotografier till bildmaterialet

I månadsskiftet maj-juni kontaktade jag per telefon de två boendeenheter, de två avdelningarna vid vårdhemmet och arbetscentralen för att presentera det arbete, som Kårkulla samkommun gett i uppdrag att sammanställa. Ingen svarade i internatets telefon, eftersom sommarlovet börjat. Jag berättade för boendeenheternas kontaktpersoner om handbokens (som idéboken kallades vid den tidpunkten) syfte, vilken enheternas medverkan är och bad om lov att få komma och besöka enheterna och fotografera begåvningsstödjande hjälpmedel. Jag påpekade också att deltagandet är frivilligt, att

klienter inte kommer att fotograferas, så att deras anonymitet kan bevaras, att den färdiga handboken kommer att distribueras till samtliga boendeenheter vid Kårkulla samkommun och att bilderna och andra uppgifter kommer att användas för examensarbetet och i handboken, men ingen annanstans. Till sist kom vi överens om datum och klockslag för fotograferandet av begåvningsstödjande hjälpmedel.

Inför fältstudierna utrustade jag mig med penna, häfte, kamera med laddat batteri och tillståndet jag beviljats av Kårkulla samkommun att få utföra undersökning (Bilaga 1). Under fältstudierna dokumenterade jag datum för telefonkontakt och fältstudier, hur lång tid fältstudierna tog och var de skedde (Bilaga 2) samt det personalen berättade om hjälpmedlen. Under fältstudierna fotograferade jag begåvningsstödjande hjälpmedel i sovrum, vardagsrum och allrum, kök och matsal, badrum, toalett, bastu och tvättstuga samt tambur.

Det visade sig att internatet i Pjukala redan hade stängt för sommaren, då jag kontaktade dem i slutet av maj. Därför gjordes ingen fältstudie där. Då jag fotograferade på boendeenheten Lyan sade kontaktpersonen, som arbetat på internatet, att han ansåg att där inte fanns andra begåvningsstödjande hjälpmedel än dem jag redan hade fotograferat, så jag beslöt att inte kontakta internatet på hösten utan lämna bort det från min population.

Senare besökte jag vårdhemmets avdelning Trapp, eftersom jag av egen arbetserfarenhet visste att där fanns sådana begåvningsstödjande hjälpmedel som inte fanns på de tidigare besökta enheterna. Jag frågade personalen om jag fick fotografera några begåvningsstödjande hjälpmedel och kompletterade på det sättet bildmaterialet.

Efter att ha samtalat med min brorsdotter, som är anställd på Österby boende i Ekenäs, och hört henne berätta att hon tillverkat ett begåvningsstödjande hjälpmedel (menybok med recept och bilder), som hjälper klienten till ökad självbestämmanderätt och delaktighet, åkte vi tillsammans till Österby boende för att med personalens tillstånd fotografera begåvningsstödjande hjälpmedel på den här boendeenheten.

Utöver de begåvningsstödjande hjälpmedel jag fotograferade vid boendeenheterna, vårdhemmets avdelningar och arbetscentralen tillverkade jag själv ett begåvningsstödjande hjälpmedel (bild 80), för att motsvarande bilder inte fanns på de enheter jag besökte.

Härmed bestod utgångsbildmaterialet av bilder av begåvningsstödjande hjälpmedel fotograferade på avdelningarna Lyan och Tripp vid vårdhemmet i Pargas, lägenhetsboendet Brogränd i Ekenäs, Spireavägen i Jakobstad samt arbetscentralen i Kristinestad. Bildmaterialet blev senare kompletterat med foton från avdelningen Trapp vid vårdhemmet i Pargas och boendeenheten Österby i Ekenäs samt av två foton på egenhändigt tillverkade begåvningsstödjande hjälpmedel.

3.3 Analys och kategorisering av bilderna

Då jag hade besökt de i förväg vidtalade boendeenheterna och arbetscentret bestod bildmaterialet av totalt 173 foton, som fördelade sig på följande enheter: 69 foton från Spireavägen, 28 foton från arbetscentralen, 24 foton från Tripp, 3 foton från Lyan och 49 foton från Brogränd.

Till det ursprungliga bildmaterialet lade jag till 6 foton från Trapp 3 och 1 foto jag tagit hemma hos mig. Det sammanlagda oredigerade bildmaterialet uppgick då till 180 foton.

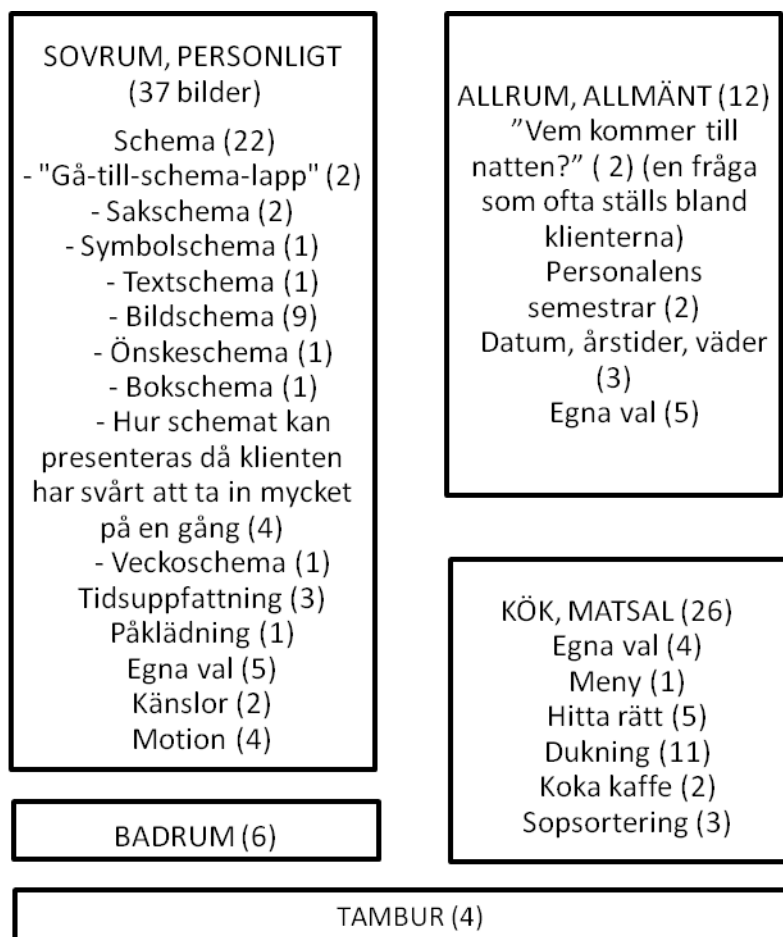
Efter att jag redigerat materialet genom att ta bort foton där klienternas namn finns med, dubletter, otydliga eller fototekniskt misslyckade foton fanns det kvar 85 foton.

Då bildmaterialet bearbetats så långt delade jag in det enligt rum (sovrums, allrum, kök och matsal, badrum samt tambur) och lade underrubriker till rummen. Underrubrikerna valdes enligt bildernas motiv.

Eftersom en stor andel av de begåvningsstödjande hjälpmedlen som används idag utgörs av scheman av olika slag finns det i bildmaterialet många bilder på olika typer av scheman och schemarelaterade bilder. Jag valde att placera in schemabilderna under ”personligt”, eftersom ett schema skall byggas upp unikt för varje klient. Fysiskt kan schemat finnas i andra rum än i sovrummet, men jag valde att placera schemabilderna under ”Sovrum, personligt” för att också sovrummet är personligt och unikt. Bilder på scheman av allmän karaktär valde jag därför att placera in under ”Allrum, allmänt”. Idébokens bilddel inleds med schemabilder, eftersom de kan anses vara bekanta för personalen och inläringen kan tänkas vara lättare då det bekanta kommer först.

Till sist sorterade jag upp bilderna enligt underrubrikerna, så att fördelningen antal bilder/rum eller underrubrik blev:

Figur 1. Bildmaterial enligt rumsfördelning och antal bilder/rum. Totalt 85 bilder.

Fältstudien vid boendeenheten i Österby medförde 10 nya bilder till mitt bildmaterial, som då uppgick till 95 bilder.

Eftersom en del bilder påminde om sådana som redan fanns med i bildmaterialet, avlägsnade jag 6 bilder från Österby boende under kapitlet "Kök", tog bort 1 bild från Brogränds lägenhetsboende och 1 bild från avdelningen Tripp, bägge från kapitlet "Schema" samt 2 bilder från Brogränds lägenhetsboende under "Sovrum, egna val".

Under fältstudierna fann jag inget begåvningsstödjande hjälpmedel som hjälper klienten att komma ihåg vad han skall ta med sig då han går ut genom dörren, så jag tillverkade själv ett sådant med hjälp av fotografier (bild 85).

Under rubriken ”tidsuppfattning” fanns en bild från avdelningen Lyan vid vårdhemmet i Pargas, men jag avlägsnade den från mitt bildmaterial, eftersom det kan anses vara ett begåvningsstödjande hjälpmedel avsett för personer på högre nivå än de i arbetets målgrupp.

Middagsbilden, fotograferad vid avdelningen Tripp, var av dålig kvalitet och föreställde inte en middag utan en smörgås, så jag ersatte den med en bild av en matportion, som jag fotograferade hemma.

Bildmaterialet bestod nu av 85 bilder.

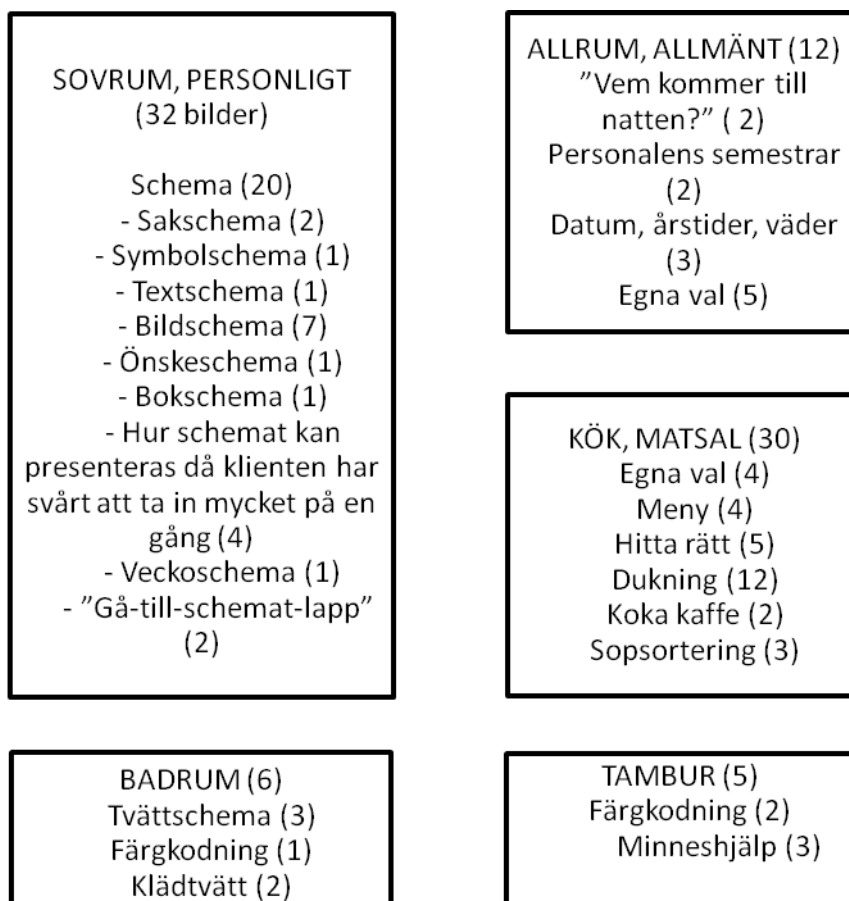
Efter förändringarna fördelade sig det slutgiltiga bildmaterialet så här:

Spireavägen:	38 bilder
Brogränd:	19 bilder
Kristinestad, arbetscentralen:	11 bilder
Trapp:	6 bilder
Österby:	4 bilder
Tripp:	4 bilder
Bilder av egenhändigt tillverkade hjälpmedel:	3 bilder
Lyan:	0 bilder
Totalt:	85 bilder

För att underlätta förståelsen valde jag att placera ”Gå-till-schemat-lapparna” efter schemabilderna.

Badrumsbilderna flyttades ned efter kök- och matsalsbilderna, eftersom jag tyckte det var naturligare att presentera dem i den ordningen. Badrums- och tamburbilderna delades in i underrubriker.

Då de nya korrigeringsarna beaktats såg det slutliga bildmaterialet indelat enligt rum och underrubriker ut så här:

Figur 2. Slutligt bildmaterial enligt rumsfördelning och antal bilder/rum. Totalt 85 bilder.

4 Beskrivning av idéboken

4.1 Teoretisk anknytning

Arbetets uppdragsgivare, Kårkulla samkommun, gav i uppdrag att framställa en handbok med fotografier av begåvningsstödjande hjälpmedel som inspiration för sin personal. För att anknyta Kårkulla samkommuns uppdrag med relevant teori valde jag att granska vilka socialpedagogiska principer Finlands handikappolitiska program och Kårkulla samkommuns egen vårdideologi tar upp samt vad de stipulerar om begåvningsstödjande hjälpmedel. Jag letade också efter forskning kring de socialpedagogiska principer jag hittade förenat med begåvningsstödjande hjälpmedel. Jag upplever att det var lätt att få fram den här forskningen, men svårt att hitta flera referenser kring anknytningen mellan de aktuella socialpedagogiska principerna och begåvningsstödjande hjälpmedel än dem som redan använts.

De socialpedagogiska principer som finns i Finlands handikappolitiska program fungerade väl i arbetet. Det var lätt att relatera de begåvningsstödjande hjälpmedel som fanns och blev fotograferade på boendeenheterna till de här principerna. Eftersom Kårkullas egen vårdideologi grundar sig på samma program fungerar anknytningen mellan de socialpedagogiska principerna och de begåvningsstödjande hjälpmedlen också här.

Under arbetets gång ändrade idéboken karaktär. Först lade jag betoningen på att de begåvningsstödjande hjälpmedel behövs för klienternas nedsatta kognitiva funktioner samt på att användning av dessa är inspirerande och tilltalande för personalen, så att de socialpedagogiska principerna kom mer i skymundan. Småningom växte vikten av de socialpedagogiska principerna i Finlands handikappolitiska program och i Kårkullas vårdideologi fram. Redan i inledningen, riktad till personalen vid boendeenheterna, betonas att personalen bör följa dessa styrdokument samt att användningen av begåvningsstödjande hjälpmedel är ett krav som ställs på personalen utifrån styrdokumentet.

Jag funderade en hel del över hur skarpt jag utgående från Finlands handikappolitiska program och Kårkullas vårdideologi skulle betona klienternas rätt till begåvningsstödjande hjälpmedel och personalens skyldighet att använda sig av dessa baserat på klienternas

behov och önskemål. Eftersom jag själv använt mig av begåvningsstödjande hjälpmedel och sett nyttan av användningen är det lätt att ta till mig kravet på användning och motiverande att se hur personalen hittat på fungerande lösningar. Samtidigt har knappast all personal kommit tillräckligt mycket i kontakt med användningen av de här hjälpmedlen. Därför kan det vara svårt för personalen att kunna se helheten i användningen av enskilda begåvningsstödjande hjälpmedel, som är specifikt planerade och utarbetade för enskilda klienter. Det kan finnas personal som kan uppfatta den här arbetsformen som en ytterligare börda i vårdarbetet. Därför är det viktigt att upplysa personalen dels om den lagstiftning, som måste efterföljas, dels om klienternas personliga behov och deras självbestämmanderätt, för att de skall kunna uppnå full delaktighet, bli självständiga och jämlika.

Ursprungligen gav uppdragsgivaren titelförslaget ”Fem rum och kök” för idéboken, närmast för att betona anknytningen till boendeenheterna och klienternas hem. Det var svårt att veta hur jag skulle räkna antalet rum, eftersom arbetet omfattade flera rum, som inte traditionellt brukar räknas som rum. Samtidigt upplevde jag att den här titeln skulle fokusera för mycket på arkitekturen i stället för på det faktum att boendeenheterna fungerar som klienternas riktiga hem. Därför valde jag att försöka hitta en titel som helst tar upp både hemkänslan och de socialpedagogiska principerna som användningen av begåvningsstödjande hjälpmedel ger upphov till. Efter att ha funderat på olika kombinationer fastnade jag för titeln ”Självständig i eget hem”. Den ursprungliga titeln har gett upphov idébokens kategorisering enligt rum.

4.2 Idébokens uppbyggnad

Idébokens textdel presenterar begåvningsstödjande hjälpmedel i en ordning som först förklarar varför dessa hjälpmedel bör användas, sedan vad begåvningsstödjande hjälpmedel är för något och till sist hur de kan användas vid boendeenheterna. Den här ordningen är vald dels för att utgående från klienternas behov väcka ett intresse hos och motivera vårdpersonalen vid boendena att använda sig av begåvningsstödjande hjälpmedel, dels för att upplysa personalen om lagstiftningen och skyldigheten att använda sig av dem. Då personalen blivit intresserad och medvetenheten väckts, behöver personalen få veta vad

begåvningsstödjande hjälpmedel är för något och i text och med hjälp av idébokens bildexempel få sig förklarat hur de används.

Idéboken är delvis uppbyggd som en arbetsbok, för att undvika att personalen bara skulle ögna igenom idéboken och lämna den därhän. Avsikten är att personalen skall bli mera delaktig, då den själv får fylla i egen text. Det här upplägget är också avsett att ytterligare motivera personalen att börja tillämpa begåvningsstödjande hjälpmedel i sitt klientarbete. Därför har idéboken sidor, där alla som läst idéboken får anteckna sitt namn då de läst den samt skriva ned idéer, förslag och kontaktuppgifter till personer, som kan tänkas bidra med kunskap och tips gällande begåvningsstödjande hjälpmedel. Det är viktigt att personalen gemensamt arbetar som en arbetsgrupp. Idéboken uppmuntrar personalen att kontakta de pedagogiska handledarna och talterapeuten vid Kårkulla samkommun, för att få ytterligare vägledning om hur de begåvningsstödjande hjälpmedlen kan användas optimalt. I slutet av idéboken finns förslag till litteratur och länkar, med hjälp av vilka personalen kan lära sig mera om utvecklingsstörning, autism och begåvningsstödjande hjälpmedel.

För att på ett åskådligt sätt presentera en del av de kognitiva funktionshinder klienterna kan ha, hur de kan ta sig uttryck och vilken typ av begåvningsstödjande hjälpmedel som kan vara till hjälp valde jag att göra upp en tabell. För att förbättra tydligheten är varannan rutad skriven med svart och varannan med röd färg.

För att användarna av begåvningsstödjande hjälpmedel skulle få sin röst hörd i idéboken valdes slumpmässigt två klienter och de blev tillfrågade vad de tyckte om sina hjälpmedel och på vilket sätt de har hjälp av hjälpmedlen. För att inspirera personalen till användning av begåvningsstödjande hjälpmedel tillfrågades tre slumpmässigt valda vårdare från personalen om vad de anser om begåvningsstödjande hjälpmedel och vilken nytta de tycker att de har av att klienterna använder sig av dem. Klienternas och personalens svar är inskrivna som pratbubblor i idéboken i kapitlen ”Klienternas åsikter” och ”Personalens åsikter”.

I slutet av idéboken ingår en förteckning över begrepp som används i texten. Jag funderade över placeringen av förteckningen och kom fram till att den får finnas i slutet, eftersom jag ansåg att det finns en risk för att läsaren tröttnar på idéboken ifall han börjar med att läsa förklaringar på begrepp, oavsett om han känner till dem från förut eller inte. En

uppmärksam läsare lägger märke till förteckningen då han bekantar sig med innehållsförteckningen och kan vid behov använda förteckningen då han läser idéboken.

4.3 Utvärdering av idéboken

Då idéboken kunde anses vara tillräckligt fullständig för att låta utomstående personer granska den, skickades den till sju representanter för arbetslivet för utvärdering.

De här personerna är Susanna Gröndahl och Carola Gröndahl, som båda tidigare tjänstgjort som pedagogiska handledare vid Kårkulla samkommun; talterapeut Pia Halinen, min handledare från Kårkulla samkommun; Berit Wahlman, ansvarig vårdare för avdelningen Trapp vid vårdhemmet i Pargas; Sabina Vaarimo, regional ledare inom boendeverksamheten i Västra Nyland, Sarah Forsberg och Helen Hänninen, vårdare vid enheterna Spireavägen i Jakobstad respektive avdelningen Trapp vid vårdhemmet i Pargas. Jag bad de här tillfrågade personerna ge ett utlåtande med fri formulering, men skrev att de gärna får berätta vad de tycker om idéboken, hur de tror att den kan tas emot av personalen, hur den skulle kunna fungera eller inte fungera i praktiken, ifall de tycker att något saknas eller är onödigt, ifall de hittar felaktigheter och annat de kommer att tänka på samt bad dem lyfta fram sådant som de tycker att är bra och varför samt sådant som är mindre lyckat och hur det skulle kunna ändras.

Utgående från utvärderarnas respons har jag speciellt arbetat med att tillräckligt tydligt försöka förklara för personalen varför användningen av begåvningsstödjande hjälpmedel är en skyldighet för dem och att det inte kan väljas bort samt varför klienterna har rätt till begåvningsstödjande hjälpmedel.

Bildernas kvalitet ansågs inte vara utmärkt, men tillräcklig. Bildkvaliteten på de lagrade datorbilderna är inget som kan åtgärdas i efterskott, för bildernas kvalitet var redan tidigare redigerad. Eftersom bilderna på datorn är skarpare än de utskrivna bilderna i utvärderarnas exemplar gäller det att använda en skrivare och kopieringsapparat av god kvalitet och med fulla färgpatroner då boendeenheternas versioner skrivs ut. Färgpatronerna i kopieringsapparaten höll på att ta slut då arbetet kopierades till mina utvärderare.

Flera av utvärderarna har speciellt uppskattat tabellen på sidorna 8-9 i idéboken. Någon föreslog att i den sista spalten i tabellen med bildnummer ge konkreta exempel ur idébokens bildmaterial på vilka begåvningsstödjande hjälpmedel som passar in på de kognitiva funktionsnedsättningarna. Eftersom jag tyckte att personalen kunde få mera ut av idéboken genom att själv försöka hitta på lämpliga begåvningsstödjande hjälpmedel föredrog jag att inte ändra texten. Jag ansåg också att idéboken skulle bli rörigare och svårare att använda om även en rad med siffror skulle rymmas in i rutorna.

Utvärderarna har uppskattat motiveringarna om varför olika hjälpmedel tas in. Flera utvärderare har ansett att idéboken är tydlig, saklig, lättläst, levande, idéväckande och rolig att läsa. Någon tyckte att den också kan användas som introduktion till nyanställda. Idéboken har inspirerat, gett tips och nya infallsvinklar till en del av utvärderarna.

5 Etik och tillförlitlighet

Jag har genomgående i arbetet försökt ha ett etisk tänkande. Ifall jag inte i förväg tänkt på alla etiska aspekter har jag i efterskott försökt korrigera bristerna.

Under våren kontaktade jag Kårkulla samkommuns ledning och anhöll om tillstånd att få utöva forskning. I maj beviljade Kårkulla samkommun tillstånd att kontakta samkommunens enheter för att fotografera och för att sammanställa materialet till en idébok (Bilaga 1).

Det här tillståndet hade jag med mig till samtliga enheter utom en, för att vid behov visa upp det. Till Österby boende var tillståndet inte med, eftersom besöket var oplanerat.

För att få fram bildmaterialet har jag utgått från Kårkulla samkommuns samtliga 49 boendeenheter och 13 avdelningar vid vårdhemmet samt en utvald arbetscentral och från dem, på basen av givna kriterier, fått ett sampel av boendeenheter, där jag gjort fältstudier och genom att fotografera samlat in ett bildmaterial jag bearbetat, analyserat och kategoriserat. Själv anser jag att hela arbetsprocessen är systematiskt gjord och att kontinuiteten finns redovisad i mitt arbete.

Boendeenheterna kontaktades med ett etiskt förhållningssätt i och med att jag i förväg ringde upp boendeenheterna och arbetscentralen, presenterade mig själv och Kårkulla

samkommuns uppdrag, arbetets syfte och berättade om vilken enhets medverkan är samt anhöll om tillstånd att få komma och fotografera begåvningsstödjande hjälpmedel på enheten. Jag framhöll också att det är frivilligt att delta och att fotografierna och andra uppgifter kommer att användas för examensarbetet och i handboken, som idéboken kallades i det skedet, men ingen annanstans. Vidare betonade jag att inga klienter skulle fotograferas. Jag berättade att den färdiga handboken kommer att skickas till Kårkulla samkommuns samtliga boenden. Under fältstudierna respekterade jag givna tider och kontaktpersonens tid. Det kontaktpersonerna berättade dokumenterades noggrant, så att texten kunde återges så väl som möjligt.

Vid fotograferingen kom jag först efteråt att tänka på att den berörda personalens tillstånd behövdes för att fotografier av personalen skulle kunna publiceras. Därför kontaktade jag efteråt per telefon eller besökte boendeenheterna (Spireavägens boende, Brogränds lägenhetsboende och avdelningen Tripp vid vårdhemmet), vars personal syns på fotografierna och anhöll om tillstånd per e-post att få använda fotografierna. Samtliga berörda personer har beviljat tillstånd att bilderna får publiceras i idéboken.

Jag anser att anknytningen mellan de socialpedagogiska principerna som tas upp dels i Finlands handikappolitiska program, dels i Kårkulla samkommuns vårdideologi och det teoretiska resonemanget kring begåvningsstödjande hjälpmedlen är logiskt och sammanhängande.

Idéboken betonar att de rättigheter klienterna har, utgående från Finlands handikappolitiska program och Kårkulla samkommuns vårdideologi, är ett krav som ställs på personalen och ingenting den själv kan välja bort.

Arbetets validitet stärks av de utlåtande som getts av arbetsexpertisen bestående av sju personer. Samtliga har uttryckt sig positivt om idébokens innehåll och utformning. De tillvägagångssätt jag använt mig av för att få fram material till idéboken och hur det bearbetats, tycker jag att uppfyller kraven på en god forskningsetik.

6 Diskussion

I början av arbetet var det svårt att beakta både uppdragsgivarens och skolans intressen och behov. De behov som kom från uppdragsgivaren behövde få en professionell hantering och omformning. Då jag socialpedagogiskt lyckades förankra uppdragsgivarens önskemål om inspirerande foton av begåvningsstödjande hjälpmedel upplevde jag att hela arbetet fick en annan dimension och innebörd. Det här innebar att jag insåg behovet av idéboken även ur ett socialpedagogiskt perspektiv, vilket ytterligare motiverade mig till en helhjärtad satsning på arbetet.

Självständighet är en av de socialpedagogiska principer arbetet tar fasta på, men Lindqvist (2008, 125) påminner om att ett totalt oberoende inte är målet, utan att alla skall få vara beroende av andra, men ändå få vara likvärdiga medborgare med samma rättigheter och skyldigheter som alla andra i samhället. Jag tror att begåvningsstödjande hjälpmedel använda på rätt sätt hjälper klienterna till en självständighetsgrad som är på rätt nivå för var och en.

Lindqvist (2008, 95) kom också fram till att ”självständighetsgraden” i klientens beslut varierar beroende på person och beslutets art. Alla klienter vill inte fatta egna beslut utan vill prata med personal eller anhöriga. Jag tycker att det här är viktigt för personalen att tänka på, speciellt då det talas mycket om självständighet och rätt att fatta egna beslut. Det är bra att komma ihåg att alla personer inte tycker om att fatta beslut som rör en själv. Ifall ett beslut måste fattas av en annan person tror jag att det är viktigt att beslutsfattaren är empatisk och respekterar klientens vanor, vilja och tycke.

Under telefonsamtal och fältstudier märkte jag att uttrycket ”begåvningsstödjande hjälpmedel” var obekant och att personalen hade svårt att förstå vad begreppet innebar. Under ett samtal med Pia Halinen (personlig kommunikation 22.6.2010), talterapeut vid Kårkulla samkommun, framgick det att hon själv använder ”visualisering” då hon talar om begåvningsstödjande hjälpmedel. Därför gick jag in för att i arbetet tala om visualisering, visualiseringsstöd, visualiseringshjälp och visualiserande hjälpmedel, vilket ökade förståelsen och gensvaret.

Efter att jag infört de här begreppen blev småningom min egen uppfattning om begåvningsstödjande hjälpmedel otydligare och gränserna suddiga. Carola Gröndahl

(personlig kommunikation 6.8.2010), som tidigare varit anställd som pedagogisk handledare vid Kårkulla samkommun, förklarade på min begäran att begreppet ”begåvningsstödjande hjälpmedel” är det korrekta och det som skall användas. Då jag återtog användningen av det här ordet blev arbetsområdet blev mycket konkretare och tydligare. Jag kom fram till att personalen och/eller klienterna kan visualisera sin vilja eller önskan med hjälp av begåvningsstödjande hjälpmedel samt att begreppet ”begåvningsstödjande hjälpmedel” är ett begrepp som måste inarbetas hos personalen.

Under fältstudierna trodde jag att bildmaterialet skulle bli för litet, men det visade sig, då jag började redigera materialet, att idéboken blev tillräckligt diger redan med det material som fanns. Eftersom ett par begåvningsstödjande hjälpmedel saknades på enheterna, tillverkade jag dem själv för att få bilder av dem i idéboken.

Det var svårt att få kvalitativa fotografier, eftersom många av hjälpmedlen var inplastade, bakom glas eller hård plast, så att det lätt uppstod reflexer och speglingar på bilden. Några bilder visade mig själv med kameran framför ansiktet. En del sämre fotografier berodde på min egen oerfarenhet.

Personalens medverkan på bilderna var något som jag kom att tänka på först efter fältstudierna. Därför behövde tre boendeenheter ge sitt tillstånd att bilderna fick användas i idéboken.

Under fältstudierna insåg jag att en idébok i det här ämnet behövs, eftersom den socialpedagogiska kunskapen hos personalen på en del av enheterna var mindre utvecklad än vad jag föreställt mig.

7 Sammanfattning

Idéboken är avsedd att inspirera och motivera personalen vid Kårkulla samkommuns boendeenheter till ökad användning av begåvningsstödjande hjälpmedel i sitt klientarbete. Det här för att klienterna får möjlighet till den jämlikhet, fulla delaktighet samt självbestämmanderätt och självständighet, som stipuleras av Finlands handikappolitiska program och som Kårkulla samkommuns egen vårdideologi tar fasta på, då den i sin kvalitetshandbok uppmanar till en boendemiljö med individuellt utprovade

begåvningsstödjande hjälpmedel (Social- och hälsovårdsministeriet, 2001; Kårkulla samkommun 2009, 8-11).

Med hjälp av bilder av redan fungerande begåvningsstödjande hjälpmedel visar idéboken hur begåvningsstödjande hjälpmedel kan se ut. Avsikten är att personalen vid boendeenheterna kan få idéer till sitt klientarbete i syfte att förbättra kommunikationen mellan personal och klienter.

Jag hoppas att idéboken kan fungera som ett redskap som stöder personalen i sitt arbete, så att det traditionella vårdtänkandet på ett naturligt sätt kan utvidgas till att också omfatta de socialpedagogiska principer som bör vara inkluderade i dagens vårdarbete.

8 Förslag till fortsatt utvecklingsarbete

Arbetet ger idéer till fortsatt utvecklingsarbete och det kunde vara intressant att undersöka hur införandet av begåvningsstödjande hjälpmedel påverkar klienternas delaktighet och därigenom livskvalitet, utgående från de kriterier det handikappolitiska programmet ger (Social- och hälsovårdsministeriet 2001). Det kunde vara givande att mäta hur användningen av begåvningsstödjande hjälpmedel påverkat klienternas livskvalitet efter en viss användningstid.

För att en sådan undersökning skall vara möjlig krävs att idéboken först är systematiskt och väl implementerad till Kårkullas boendepersonal, så att dess innehåll på allvar skall kunna tas i bruk på boendeenheterna. Det vore också intressant att efteråt utvärdera implementeringen.

Arbetet är koncentrerat till att presentera begåvningsstödjande hjälpmedel som redan används vid Kårkulla samkommun, men det kunde vara intressant att tillföra samkommunen nya idéer genom att ta reda på vilka begåvningsstödjande hjälpmedel som används t.ex. på Åland, som inte hör till samkommunen, eller se vad som används på finskt håll eller utomlands.

Källförteckning

Boström, Lena (2008). *Begåvningsstöd och begåvningshjälpmedel – en beskrivning från särskolan*. Specialpedagogiska skolmyndigheten
http://www.butiken.spsm.se/produkt/katalog_filer/00092.pdf (hämtat: 17.5.2010).

Dahlin, Erika (2010). *Om kognitiva hjälpmedel*. Hjälpmedelsinstitutet 18.2.2010
<http://www.hi.se/sv-se/Hjalpmedelstorget/Kognition/-/Kognition/Om-kognition/Om-kognitiva-hjalpmedel/> (hämtat: 17.5.2010).

Gotthard, Lars-Erik (2002). *Utvecklingsstörning och andra funktionshinder*. Stockholm: Bonnier Utbildning.

Gröndahl, Susanna, pedagogisk handledare vid Kårkulla samkommun (2010). *Begåvningsstödjande hjälpmedel*. Föreläsningsunderlag 12.1.2010, Arbetarinstitutet, Helsingfors.

Hjälpmedelsinstitutet (2010). *Sök hjälpmedel* <http://www.hi.se/sv-se/Hjalpmedelstorget/Kognition/-/Kognition/Sok-hjalpmedel/> (hämtat: 17.5.2010).

Kårkulla samkommun (2005). *Arbetsätt och metoder inom omsorgen*.

Kårkulla samkommun (2009). *Kvalitetshandbok*.

Kårkulla samkommun (2010). *Boende* <http://www.karkulla.fi/index.php?num=1&type=3> (hämtat: 25.3.2010).

Lindqvist, Anne-Marie (2008). Delaktighet för personer med utvecklingsstörning i en forsknings- och omsorgskontext granskat ur ett medborgarperspektiv ingår i *FSKC Rapporter* (5/2008) Helsingfors.

Sjölund, Anna & Bejerot, Susanne (2009). *Boendestödsboken Vuxna med autismspektrumtillstånd*. Riksföreningen Autism.

Social- och Hälsovårdsministeriet (2007). *Funktionshindrade skall behandlas på samma sätt som andra människor*. 28.5.2007. Broschyrer 2007:4 Lättläst
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=39503&name=DLFE-6933.pdf (hämtat: 18.5.2010).

Social- och hälsovårdsministeriet (2001). *Handikappolitiskt program 2*. 12.12.2001
<http://pre20031103.stm.fi/svenska/pao/publikat/vamposwe/osa2.htm> (hämtat: 4.12.2009).

Bilagor

- Bilaga 1   Anhållan till Kårkulla samkommun om forskningsarbete samt beviljande av tillstånd för forskningsarbete
- Bilaga 2   Utförda fältstudier
- Bilaga 3   Idébok för personalen. Självständig i eget hem med hjälp av begåvningsstödjande hjälpmedel vid Kårkulla samkommuns boendeenheter

Figurer

- Figur 1   Bildmaterial enligt rumsfördelning och antal bilder/rum. Totalt 85 bilder.
- Figur 2   Slutligt bildmaterial enligt rumsfördelning och antal bilder/rum. Totalt 85 bilder.

Annika Lahtinen
Fimbulvägen 23
20610 Åbo

ANHÅLLAN

040-5069924
annika1703@hotmail.com

Åbo 23.2.2010

Till ledargruppen vid Kårkulla samkommun

Jag studerar till socionom (YH) vid yrkeshögskolan Novia och skall påbörja mitt examensarbete för att bli färdig med mina studier i december 2010.

Mitt examensarbete, ”5 rum + kök” gällande begåvningsstödjande hjälpmedel, görs som ett beställningsarbete av Kårkulla under handledning av Sanna Gröndahl och Pia Halinen. Arbetet består dels av en teoretisk del avsedd för skolan, dels av en praktisk del, en handbok med både information om varför begåvningsstödjande hjälpmedel behövs och används och ett rikt bildmaterial.

Handboken riktar sig till personalen på Kårkullas boendeenheter för klienter med grav eller medelmåttlig utvecklingsstörning och/eller autism. Syftet är att personalen med hjälp av handboken skall kunna förbättra klienternas livskvalitet och självständighet genom att öka deras delaktighet och ge dem en bättre möjlighet att göra egna val och framföra sin egen vilja.

Handboken skall, förutom text gällande behovet av begåvningsstödjande hjälpmedel för de här specifika målgrupperna, bestå av bilder på begåvningsstödjande hjälpmedel som kan tillverkas på boendeenheterna och som redan finns på vissa enheter.

För att kunna genomföra mitt arbete behöver jag bilder på begåvningsstödjande hjälpmedel från en del av Kårkullas boendeenheter och jag anhåller därför om tillstånd att få kontakta personalen på enheterna och be dem ta bilder och skicka till mig och/eller om tillstånd att själv få ta bilder av begåvningsstödjande hjälpmedel på en del av enheterna.

Insamlandet av bilderna och/eller fotograferingen är tänkt att ske under tiden mars-juni 2010.

Med vänlig hälsning,

Annika Lahtinen

Utförda fältstudier

Datum	Klockslag	Enhet, ort	Kontaktperson
10.6.2010	13.00-14.00	Spireavägens boende	Sarah Forsberg
14.6.2010	13.00-13.45	Kristinestads arbetscentral	
28.6.2010	11.00-12.30	Brogrändslägenhets- boende, Ekenäs	Sven Sjöberg
22.6.2010	13.00-13.30	Boendeenheten Tripp Pargas	Teemu Viljanen
22.6.2010	15.00-15.30	Boendeenheten Lyan	Ulf Holmberg
4.8.2010	13.00-13.45	Österby boende	Fanni Sundell

IDÉER FÖR PERSONALEN

Självständig i eget hem

med hjälp av begåvningsstödjande hjälpmedel
vid Kårkulla samkommuns boendeenheter

Annika Lahtinen

YH Novia 2010

INNEHÅLL

	Till personalen vid Kårkulla samkommuns boendeenheter	1
	Skulle du som personal vilja...	1
	Bakgrund	2
	Idébokens syfte	2
	Hur används idéboken?	2
	Bildmaterialet	3
	Vem har läst idéboken?	4
	VARFÖR begåvningsstödjande hjälpmedel?	5
	Forskning visar att...	5
	Konkret nytta för klienten	7
	Kognitiva funktionsnedsättningar och begåvningsstödjande hjälpmedel	8
	Klientens åsikter	10
	Personalens åsikter	10
	Bestämmelser om begåvningsstödjande hjälpmedel	11
	Finlands handikappolitiska program och Kårkulla samkommuns vårdideologi	11
	De socialpedagogiska principerna / klienternas rättigheter	12
	Rätt till tillgänglig information för alla	13
	Rätt till begåvningsstödjande hjälpmedel för alla	13
	Tillämpning i vardagen	13
	VAD är begåvningsstödjande hjälpmedel?	14
	Metod	14
	Kommunikation	14
	Stöd i vardagen	14
	HUR används begåvningsstödjande hjälpmedel?	15
	Hur kan vi ge rätt stöd?	15
	Rätt bemötande	15
	Förstå behoven	16
	Tydliggörande	16
	Visuellt tydliggörande av miljön	17
	Verbalt tydliggörande	17
	Ta i bruk ett nytt begåvningsstödjande hjälpmedel	18
	Förberedelser	18
	Komma i gång	18
	Tips för att få hjälpmedlet att fungera bättre	19

Hur kan vårt boende öka användningen av begåvningsstödjande hjälpmedel?	20
Klientmöten	20
Kunskap om klienten	20
Kreativitet och glädje	21
Egna idéer	22
 EXEMPEL på begåvningsstödjande hjälpmedel	23
SOVRUM, PERSONLIGT	23
Schema	23
Sakschema	23
Symbolschema	24
Textschema	24
Bildschema	25
Önskeschema	27
Bokschema	27
Hur schemat kan presenteras ifall klienten har svårt att ta in mycket på en gång	28
Veckoschema	29
”Gå-till-schemat-lapp”	29
Tidsuppfattning	30
Påklädning	30
Egna val	31
Visa känslor	32
Motion	33
ALLRUM, ALLMÄNT	34
”Vem kommer till natten?”	34
Personalens semestrar	35
Datum, årstider, väder	35
Egna val	37
KÖK, MATSAL	39
Egna val	39
Meny	40
Hitta rätt	41
Dukning	42
Koka kaffe	45
Sopsortering	46
BADRUM	47
Tvättschema	47
Färgkodning	48
Klädttvätt	48

TAMBUR	49
Färgkodning	49
Minneshjälp	50
 STÖD	52
Kårkulla samkommuns eget stöd för dig	52
Personliga kontakter	53
Egna anteckningar	54
 VETA MERA	55
Begrepp	56
Här får du veta mera om begåvningsstödjande hjälpmedel	58
Böcker	58
Länkar	58
Här får du veta mera om utvecklingsstörning och autism	59
Böcker	59
Länkar	60
Källor	61
Bildkällor	62
Fotoförteckning	63

Till personalen vid Kårkulla samkommuns boendeenheter

Skulle ni i er arbetsgrupp vilja...

Ifall svaret blev ”ja” på någon av frågorna kan den här idéboken fungera som inspiration för personalen på ert boende.

Idéboken presenterar ett effektivt sätt att hjälpa klienterna och personalen att förbättra sin kommunikation med varandra och öka klienternas förståelse för sin omvärld, så att de blir mera självständiga och delaktiga i sina liv genom att de får ökad självbestämmanderätt och blir mera jämlika, vilket enligt dagens vårdideologi är målsättningen.

Bakgrund

Begreppet ”vård” innebär idag mer än bara traditionell vård och vården ställer därför **större krav på personalen** för klienter med utvecklingsstörning och/eller autism än tidigare.

Idag **förutsätts det** att klienterna har **rätt att vara jämlika, självständiga och delaktiga i sina sammanhang samt ha självbestämmanderätt**. Klienterna har enligt det handikappolitiska program, som Kårkulla samkommun bör följa, **rätt till sådana hjälpmedel** som hjälper dem att uppnå de rättigheter de har.

Användningen av begåvningsstödjande hjälpmedel stöder personalen i de skyldigheter den har att hjälpa klienterna att uppnå sina rättigheter.

För att uppmuntra och inspirera personalen vid sina boendeenheter till användning av begåvningsstödjande hjälpmedel har Kårkulla samkommun gett YH Novias utbildningsprogram för det sociala området i uppdrag att framställa en idébok, som presenterar användning av begåvningsstödjande hjälpmedel för personer med utvecklingsstörning och/eller autism.

Idébokens syfte

Syftet med idéboken är att för personalen vid Kårkulla samkommuns boendeenheter och vårdhem presentera **vad** begåvningsstödjande hjälpmedel är, **varför** de enligt Finlands handikappolitiska program, Kårkulla samkommuns vårdideologi och utgående från klienternas särskilda behov bör användas samt med hjälp av text och bild förklara **hur** begåvningsstödjande hjälpmedel kan användas, så att kommunikationen och samverkan mellan personal och klienter kan förtydligas för att förutsättningarna för klienternas rättigheter skall kunna förbättras.

Med ”boende” eller ”boendeenhet” förstås här Kårkulla samkommuns boendeenheter eller avdelningar vid vårdhemmet. ”Klienter” avser här personer, som bor på en boendeenhet samt har en utvecklingsstörning främst på måttlig eller grav nivå (se sid 57) och/eller autism. Med ”personal” avses vårdare som är anställda på en boendeenhet.

Hur används boken?

Det är meningen att de anställda **enskilt och tillsammans kan studera** handboken, så att personalen förstår idén med begåvningsstödjande hjälpmedel och motiveras att börja tillämpa dem. Då du läst idéboken, skriv ditt namn på listan på sid. 4, så blir det enklare att hålla reda på att alla läst boken. Där finns också utrymme för egna idéer och tips. Jag hoppas att idéboken **inspirerar till egna iakttagelser, idéer, kreativitet och glädje** att förverkliga hjälpmedel för ert boende.

De hjälpmedel som tas upp i idéboken är **enkla att framställa själv**. Det kan behövas papper, papp, sax, tejp, lim, kardborrsband, tusch, pennor, självhäftande plast, snöre, kulor...

Kårkulla samkommuns pedagogiska handledare finns till personalens förfogande och kan hjälpa till med att fundera ut och förverkliga hjälpmedel enligt klienternas behov.

Jag hoppas att du som personal låter dig fascineras och motiveras av hur det med hjälp av begåvningsstödjande hjälpmedel går att **göra kommunikationen tydligare** mellan klienter och personal, så att alla förstår varandra bättre.

Kom också ihåg att det varken finns **felaktiga eller rätta alternativ**, så länge personalen beaktar klientens förmågor och behov. Hjälpmedlet kan se ut hur som helst, huvudsaken är att det **FUNGERAR**. Fritt fram för kreativitet!

Bildmaterialet

Idébokens bildmaterial har jag samlat in genom att **fotografera** begåvningsstödjande hjälpmedel på en del av **Kårkulla samkommuns egna boendeenheter, vårdhem** och en **arbetscentral**. Den personal som finns utbildad på fotografi har gett sitt medgivande till att fotona får användas i idéboken och vet att den distribueras till Kårkulla samkommuns samtliga boendeenheter.

Ta gärna kontakt med mig om du undrar över eller vill veta mera om någonting.

Annika Lahtinen
Studera (socioonom YH)
040-5069924
annika1703@hotmail.com

Vem har läst idéboken?

Idéboken tillhör

Kårkulla samkommuns enhet: _____

Jag har läst handboken och kryssat för om jag skrivit ned idéer på sid 22:

För- och efternamn

Kryssa här

Datum

_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____

VARFÖR

BEGÅVNINGSSTÖDJANDE HJÄLPMEDEL?

Forskning visar att...

Delaktighet

... begåvningsstödjande hjälpmedel, som underlättar eller möjliggör **kommunikation**, behövs för att personer med utvecklingsstörning skall kunna **känna delaktighet**

... begåvningsstödjande hjälpmedel kan hjälpa klienterna att **få fram sin egen vilja**, så att de kan **utöva sin delaktighet**

... då klienten har möjlighet att uttrycka sig med hjälp av ett hjälpmedel får han en ny **medvetenhet** om sig själv och sitt förhållande till sin omgivning, vilket gör att hans **delaktighet ökar**.

**Självkänsla,
självförtroende
självständighet**

... personer med utvecklingsstörning **ökar sin självkänsla** och **motiveras** då de **själva kan påverka sina liv** genom egna val och då de genom erfarenhet förstår vilka möjligheter de olika alternativen ger dem

... klienter som använder sig av begåvningsstödjande hjälpmedel **lyckas lättare** och **motiveras** därför att fortsätta.

Då klienten lyckats flera gånger **stärks hans självförtroende**, vilket i sin tur **ger ökad självständighet**

Vardagen

... begåvningsstödjande hjälpmedel **konkretiserar** och **gör vardagen lättare** för klienten

Källor: Gotthard 2002:76, 89; Lindqvist 2008:110-111, 124; Sjölund & Bejerot, 2009:13

Konkret nytta för klienten

Hjälper klienten att orientera sig

Stöder vardagsrutinerna

Stöder klienten i att kommunicera med sin omvärld

Ökar funktionsförmågan

Stöder klienternas grundläggande behov

Ger trygghet och förutsägbarhet

Gör att klienten kan delta i fritidsaktiviteter

Klienten kan "bli herre över sitt eget liv"

Källa: Gröndahl 12.1.2010

Kognitiva funktionsnedsättningar och begåvningsstödjande hjälpmedel

En del kognitiva funktioner är nedsatta hos personer med utvecklingsstörning och/eller autism. För att **kompensera kognitiva funktionsnedsättningar** används **begåvningsstödjande hjälpmedel** så att klientens vardag skall löpa så smärtfritt som möjligt. Tabellen nedan tar upp en del kognitiva funktionsnedsättningar som klienterna kan ha. Tabellens sista kolumn ger exempel på begåvningsstödjande hjälpmedel till hjälp för klienten. De flesta av dem kan **enkelt tillverkas** på boendet. Idébokens bilddel (s. 23-51) ger exempel på hur begåvningsstödjande hjälpmedel kan se ut och fungera.

Källor: Gröndahl S 12.1.2010, Gröndahl S 1-2.2.2010, Halinen 2010

Fenomen- nivå	Kognitiv nivå	Handlingsnivå	Begåvningsstöd- jande hjälpmedel
---------------	---------------	---------------	----------------------------------

Rums-orientering	Svårt att hitta rätt, hitta sin plats, sina saker	Irrar omkring	Färgkodning, kontraster
Tids-uppfattning	Svårt att uppfatta tiden. Klockan eller klockslaget säger inget, kan inte uppskatta hur länge något räcker, vet inte när något börjar	Kommer vid fel tid, fungerar inte enligt tid eller klocka	Time timer, rinnande sand, bilder, bortplockning av bilder eller föremål, schema, ”först-sedan”, individuellt utformad almanacka
Initiativ-tagande	Svårt att komma i gång, inleda nytt	Verkar lat	Listor, scheman, ”först-sedan”, belöning
Planering	Svårt att planera	Oföretagsamhet, bristande effektivitet och rationalitet	Schema, listor, ”först-sen”
Organisations-Förmåga	Svårt att samarbeta	Stökigt, kaos, oföretagsamhet, kan verka lat, hjälplöshet	Listor, bilder, schema, lådor, färgkodning, tydlighet, avskalning
Skapande av strukturer	Saknar ordning, logik	Kaos	Listor, scheman, avskalning
Själv-motivering	Svårt att komma igång	Ovillighet	Belöningar, ”först-sen”

Fenomen-nivå	Kognitiv nivå	Handlingsnivå	Begåvningsstödjande hjälpmedel
Automatiskt handlande	Nya moment varje gång, saknar inläring av erfarenhet	Svårt med tandborstning, toalettbesök, hjälplöshet	Schemalagda moment, bildserier
Skjuta upp behovstillfredsställelse	Svårt att spara, fördela	Äter upp all mat på en gång, använder alla pengar på en gång	Dagsransoner i lagom portioner i lådor, fack
Fokusera uppmärksamheten	Svårt att koncentrera sig	Koncentrationssvårigheter, oro, vimsighet	Schema i etapper, inte för mycket på en gång, avskalning
Värdering av egna prestationer	Svårt att avgöra vad som är bra/dåligt, rätt/fel, att utvärdera egna prestationer	Osäkerhet, felaktigt beteende	Sociala berättelser (tas inte upp här) ”Termometer” med siffer- eller bildskala
Oförmåga att se från andras perspektiv, att vi känner olika	Bristande empati, svårt att avläsa andras mentala tillstånd	Orkar inte lyssna på andra, svarar inte på tilltal, frågor upplevs onödiga, förstår inte att be om hjälp	Sociala berättelser (tas inte upp här). ”Termometer”, där klienten bedömer t.ex. 1-10. Sedan jämförs resultatet med andra personers resultat för att få fram att folk tycker olika
Detaljseende	Svårt att se helheter, att kunna generalisera	Ser inte sammanhanget. Förstår inte gester och miner	Tydlighet, färgkontraster, avskalning
Sinnesavvikelser	Över- eller underkänslighet	Ljudkänslighet, smakavvikelser, självdestruktivitet	Hörselskydd, respekt, lugn plats, tolerans gällande ätandet
Minnet	Glömska	Lär sig inte av erfarenheter, varje situation är ny	Tydlighet, listor, lappar, klargörande frågor
Kvantitetsuppfattning	Svårt att uppskatta mängd, ”lagom”, ”passligt”, ”hur mycket?”	Mängderna blir fel vid t.ex. matsituationer, inköp, tvätt och hårtvätt, sociala situationer	Räknehjälpmedel, färdig dosering i pumpflaska, fack, lådor, avgränsningar, mått
Orsak-verkan	Svårt att förstå samband, konsekvenser	Fel klädsel med tanke på vädret, otålighet	Termometer med visualisering, ”först-sen”, belöningar, bekräftelser

Klientens åsikter

Åsikter av två slumpmässigt valda klienter.

Personalens åsikter

Åsikter av tre slumpmässigt valda vårdare från personalen.

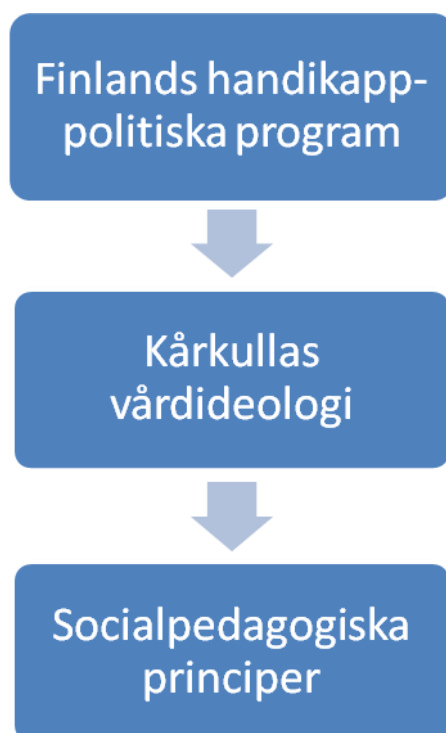
Bestämmelser om begåvningsstödjande hjälpmedel

Alla medborgare, också Kårkulla samkommuns klienter, har vissa rättigheter. Här kan du läsa om vilka rättigheter klienterna har utgående från Kårkulla samkommuns egen vårdideologi, som bygger på Finlands handikappolitiska program och dess socialpedagogiska principer.

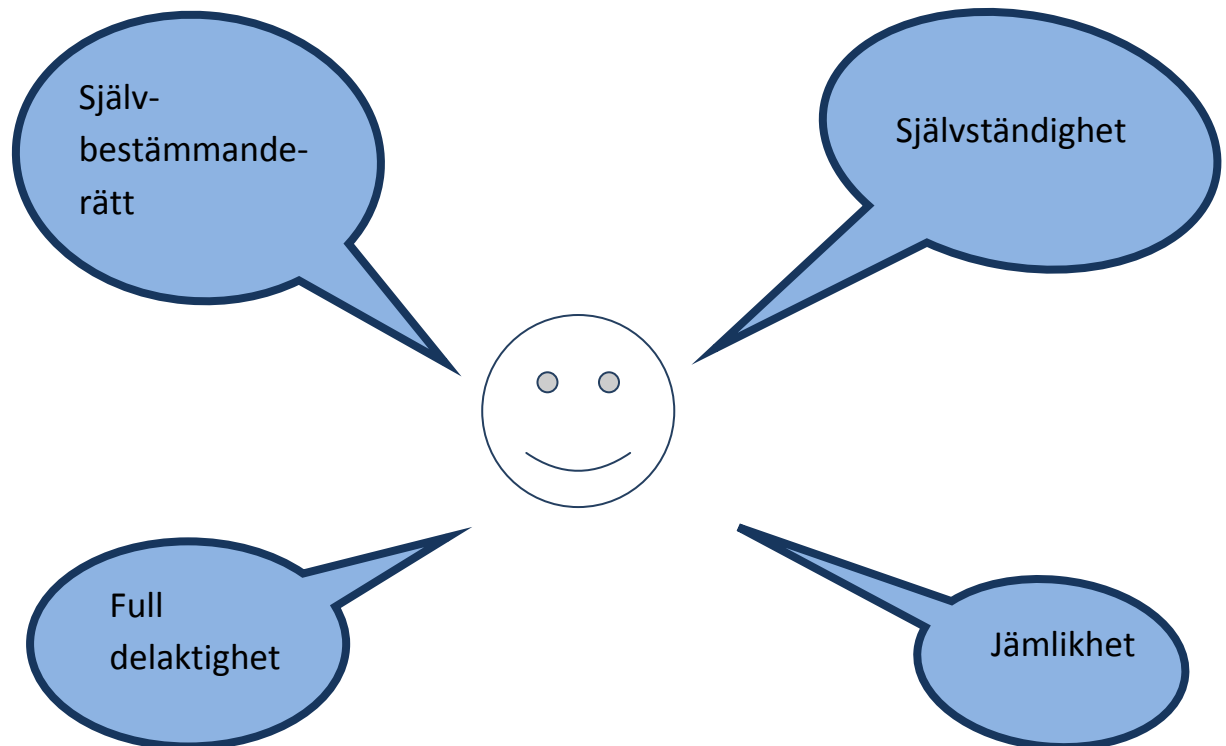
Hela tänkandet kring begåvningsstödjande hjälpmedel grundar sig på de här socialpedagogiska principerna eller rättigheterna.

Begåvningsstödjande hjälpmedel är alltså inte fråga om någon ”modefluga” och användningen av dem grundar sig inte enbart på omsorg eller empati, utan användningen av hjälpmedlen bygger på vår lagstiftning, vilken också personalen vid Kårkulla samkommuns boendeenheter har skyldighet att följa.

Finlands handikappolitiska program och Kårkulla samkommuns vårdideologi

De socialpedagogiska principerna / klienternas rättigheter

Alla finländska medborgare har rätt till ett gott och meningsfullt liv. Enligt Finlands handikappolitiska program betyder det **jämlikhet, självständighet, självbestämmanderätt** och **full delaktighet** också för personer med funktionshinder.

Målet är att alla personer skall få **samma rättigheter och skyldigheter** och på det sättet **uppnå full delaktighet**. Därför arbetar Kårkulla samkommun för **full jämlikhet** och vill erbjuda sina klienter möjlighet att fungera så **självständigt** som möjligt, så att de **själva får påverka sina beslut** och **vara delaktiga i dem** och i aktiviteter som rör dem själva.

Rätt till tillgänglig information för alla

Både personalen och klienterna själva skall veta att alla klienter har **lika rättigheter, lika viktiga behov** och erkänna dem. Boendemiljön skall utvecklas, resurserna fördelas utgående från klienternas behov och egenskaper, så att den fysiska miljön och **informationen blir tillgänglig för dem som bor där.**

Rätt till individuella begåvningsstödjande hjälpmedel

Det här tar Kårkulla samkommun fasta på i sin kvalitetshandbok i och med att **boendemiljön skall anpassas enligt klienternas personliga behov** och handikapp också gällande **individuellt utprovade begåvningsstödjande hjälpmedel.** Då boendemiljön blir tillgänglig för klienterna kan de skapa en välfärd, som är likvärdig med andra personers genom att **de blir jämlika, kan behärska sina liv, uppnå egna viktiga mål och blir delaktiga.**

Tillämpning i vardagen

Full självbestämmanderätt betyder att alla klienter får **göra egna val** och **själva bestämma** utgående från sina egna förutsättningar och målsättningar och att **personalen skall ha en öppen attityd till alla.** Då **klienterna aktiveras att välja och bestämma** själva lyfts deras behov och intressen fram, så att de får en **möjlighet att själva påverka sina liv.** Det anses att klienterna själva vet vad som är bäst för dem och att de själva är de främsta experterna på sina egna liv. **Därför utgår Kårkulla samkommuns personal från klienternas behov av att styra sina egna liv och fungera självständigt.**

Genom att **erbjuda hjälp till självhjälp lär sig och utvecklas klienterna i vardagssituationer** som städning, klädvård, hushållssysslor och inköp samt att tillgodose grundbehov som trygghet, mat, dryck, hälsa, hygien, vila och aktivitet. **För att klienterna skall kunna delta i vardagsaktiviteterna optimalt behövs begåvningsstödjande hjälpmedel, som hjälper dem med strukturer, förståelse, kommunikation och att förutse händelser.**

Källor: Kårkulla samkommun 2009:8-11; Social- och hälsovårdsministeriet 2001; 2007

VAD ÄR BEGÅVNINGSSTÖDJANDE HJÄLPMEDEL?

Metod

- ★ kan vara t.ex. **bilder, symboler, färger**
- ★ gör **miljön tydligare**

Kommunikation

- ★ ett sätt att **kompensera brister** i kommunikationsförmågan
- ★ ett sätt att **kompensera brister** i förståelsen och tolkningen av omvärlden

Stöd i vardagen

- ★ lösningar som **underlättar vardagen** för personer som behöver hjälp med vardagsrutiner, rumsorientering, strukturer, kommunikation, tidsuppfattning eller planering
- ★ ger klienterna **trygghet** då det gäller att klara sig själv
- ★ kan ge klienten **ökad självständighet** och **livskvalitet**
- ★ kan vara avgörande för klientens **delaktighet** i miljön

Källor: Gottberg (2002:83) Dahlin, 2010, Boström (2010)

HUR ANVÄNDS BEGÅVNINGSSTÖDJANDE HJÄLPMEDEL?

Hur kan vi ge rätt stöd?

Rätt bemötande

”Allt det du vill att andra skall göra till dig, det skall du göra till dem.”

Den gyllene regeln gäller också i arbetet med Kårkulla samkommuns klienter.

Fundera efter hur du själv skulle vilja bli bemött.

Ett socialpedagogiskt korrekt bemötande är bl.a. att personalen skall **utgå från varje klients förutsättningar, behov och vilja att skapa en förändring**

Vuxna klienter med autism och/eller utvecklingsstörning skall **bemötas som vuxna**, men personalen skall givetvis ha **förståelse för de kognitiva begränsningarna**. Trots att den intellektuella förmågan är begränsad är klienterna vuxna personer med erfarenheter och behov utgående från ett vuxenliv.

Då personalen skall fundera ut vilken typ av begåvningsstödjande hjälpmedel som kunde fungera som stöd för klienten är det bra att vara utrustad med **inlevelseförmåga**, vara beredd att **tänka annorlunda**, kunna **reflektera** över hur situationer upplevs inifrån av klienten själv och ha en förmåga att se till **klientens behov och värderingar**. Det är viktigt att **respektera** klientens åsikter, även om de inte stämmer överens med omvärldens. Personalens uppgift är att stöda klienten i hans vardagssituationer, men inte att försöka ”normalisera” klienten.

Källa: Sjölund & Bejerot 2009

Förstå behoven

”För att hjälpa någon måste jag visserligen förstå mer än vad han gör, men först och främst förstå det han förstår. Om jag inte kan det, så hjälper det inte att jag kan och vet mer.”

Sören Kierkegaard 1813-1855

Personalen måste vara **väl förtrogen** med sina klienter för att kunna **förstå** och **tolka behov** och **önskemål**.

Det är viktigt att personalen känner till det som är **typiskt för funktionshindren** autism och/eller utvecklingsstörning. En del av funktionsnedsättningarna framgår ut tabellen på sidan 8-9, men det är bra att som personal läsa in sig på ämnet. I slutet av handboken finns tips på läsning.

Viktigt är också att komma ihåg att det finns **individuella skillnader**, att alla klienter, precis som alla andra, är individer med olika behov, smak, tycke, åsikter, vilja och tankar. Enbart genom att lära känna klienterna personligen och individuellt har vi förutsättningar att förstå dem optimalt.

Tydliggörande

En av de största orsakerna till att begåvningsstödjande hjälpmedel används är att de skall tydliggöra eller visualisera klientens eller personalens vilja.

Problemen mellan klient och personal beror ofta på bristande och otydlig kommunikation.

För att undvika konflikter är det bra om klienten vet:

- VAD han skall göra
- VAR han skall göra det
- NÄR han skall göra det
- Med VEM han skall göra de
- Hur LÄNGE han skall göra det
- VARFÖR han skall göra det
- Vad som HÄNDER SEDAN då han gjort det

Visuellt tydliggörande av miljön

Ett boende skall utformas så att klienterna kan **påverka sin vardag** och sin **närmaste miljö**.

- **Färgkodning** fungerar som karta och kompass, så att klienten känner igen sig och hittar rätt (t.ex. röd färg som markering för klientens plats, exempel på s. 41).
- **Färgkontraster** (t.ex. gul tallrik på mörkblå duk) gör det lättare för klienten att se, uppfatta och förstå. Det kan vara svårt att urskilja tallrik, glas och bestick om duken är mönstrad eller brokig.
- **Avgränsade ytor** (inramningar och t.ex. avgränsning med käppar på ett litet golvutrymme som skall dammsugas och flytta sedan käpparna) hjälper klienten att kunna koncentrera sig på det han skall göra.
På samma sätt är det enklare för vem som helst att t.ex. kratta ett avgränsat område än att kratta hela gräsmattan på en gång utan indelning.

Verbalt tydliggörande

- **Undvik att tala i onödan** ifall klienten har svårt att urskilja ditt budskap bland alla ord. Gallra bort onödiga ord, så att budskapet blir klart.
- **Tala tydligt** så klienten förstår dig.

Källa: Halinen 2010

Ta i bruk ett nytt begåvningsstödjande hjälpmedel

Förberedelser

- ★ Gör tillsammans med din arbetsgrupp en ordentlig bedömning av val av hjälpmedel, så att det verkligen passar klienten. Kårkullas pedagogiska personal kan hjälpa er med det här.
- ★ Var tydlig och tänk enkelt!
- ★ Kontrollera klientens bildförståelse. FÖRSTÅR han verkligen bilden? Kårkullas talterapeut hjälper till vid behov.
- ★ Reservera tid för utprovning och anpassning av hjälpmedlet.

Komma i gång

- ★ Skriv datum på hjälpmedlet då ni tagit det i användning.
- ★ Få klienten intresserad av att använda sitt nya hjälpmedel. Han behöver egna erfarenheter av hjälpmedlet, så att han kan förstå nyttan med det.
- ★ Dokumentera användningen av hjälpmedlet.
- ★ Stöd och uppmuntra användning av hjälpmedlet.
- ★ Informera alla i klientens närmiljö om det nya hjälpmedlet. Motivera dessa personer att använda hjälpmedlet. Skicka också med hjälpmedlet då klienten skall på t.ex. läger samt en beskrivning av hur det används.
- ★ Uppdatera hjälpmedlet an efter. Följ med klientens utveckling tillsammans med dem som arbetar med honom.

TIPS FÖR ATT FÅ HJÄLPMEDELET ATT FUNGERA BÄTTRE

- ★ Kontrollera att klientens nivå är rätt bedömd. Klientens förståelse är kanske mindre än vad du trott. Kontakta Kårkulla samkommuns pedagogiska handledare eller talterapeut.
- ★ Kontrollera klientens bildförståelse. Kontakta vid behov Kårkulla samkommuns pedagogiska handledare eller talterapeut.
- ★ Är hjälpmedlet ”klumpigt”, för besvärligt att använda?
- ★ Klienten kan ha vuxit ur hjälpmedlet.
(Ex. Klienten har dagsschema, men skulle kunna lära sig att använda en almanacka)
- ★ Tillräckliga förkunskaper om funktionsnedsättningen är viktigt.
- ★ Viktigt att ha rätt attityd och tänkande.
(Varning för felaktigt tänkande, ex: ”Vi kan nog ta det i bruk, men det kommer ändå inte att fungera” eller ”Varför använda det här, för klienten förstår ju ändå tal”)

Källa: Gröndahl 12.1.2010

Hur kan vårt eget boende öka användningen av begåvningsstödjande hjälpmedel?

Personalens attityd

- ★ Hurudan attityd har personalen vid er boendeenhet till begåvningsstödjande hjälpmedel?
- ★ Diskutera hur införandet av begåvningsstödjande hjälpmedel kunde bli något naturligt som hör till vardagen på boendet.

Klientmöten

- ★ Ordna klientmöten för en klient i taget. Hela personalen behöver inte arbeta med alla klienter. Dela upp, så att möten praktiskt går att ordna.
- ★ Utse en ansvarsperson för införandet, utvecklandet och användning av begåvningsstödjande hjälpmedel på ert boende.
- ★ Anteckna mötesdatum, närvarande, klientens styrkor och svårigheter, idéer, vem förverkligar, deadline, när förverkligat, vem sköter uppföljningen, ev. övrigt.

Kunskap om klienten

- ★ Läs in er på klientens funktionshinder.
- ★ Upptäck och anteckna klientens styrkor och svårigheter. Vad fungerar, vad fungerar inte?

- ★ Utgå från de styrkor ni hittar och utnyttja dem (t.ex. hörsel, syn, intressen, bildförståelse, specialbegåvning).
- ★ Fundera över vilken svårighet klienten behöver hjälp med. Var skulle nyttan vara störst av ett hjälpmedel?
- ★ Kontakta RC:s pedagogiska handledare vid behov. Någon annan av Kårkulla samkommuns klienter kan ha ett fungerande hjälpmedel vid motsvarande behov.

Kreativitet och glädje

- ★ Tänk enkelt!
- ★ Låt fantasin, kreativiteten och glädjen flöda.
- ★ Upptäck glädjen i utvecklandet och användningen av begåvningsstödjande hjälpmedel.
- ★ Brainstorma och kom ihåg att ha roligt tillsammans.
- ★ Den tid ni satsar på det här fås antagligen tillbaka i form av bättre livskvalitet för klienten och bättre trivsel för personalen.

Källa: Samtal med Halinen, egen kunskap

EGNA IDÉER

När? Datum	Vem? Namn	Vad och för vem? Hjälpmedel, klient	Vem förverkligar? Namn	Förverkligat Datum
_____	_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____	_____

EXEMPEL PÅ BEGÅVNINGSSTÖDJANDE HJÄLPMEDEL

SOVRUM, PERSONLIGT

Schema

Ett schema kan bestå av föremål, bilder, symboler eller text och används för att personalen skall kunna tydliggöra för klienten vilka aktiviteter han skall utföra. Schemat ger dagen ordning och struktur, vilket skapar trygghet för klienten. Då klienten skall utföra aktiviteten går han till schemat och ”stämplar” (tar bort en bild/ett föremål) och utför sedan aktiviteten.

Sakschema

Bild 1

Bild 2

Sakschemat visar med hjälp av föremål, som symboliserar klientens följande aktivitet. En del klienter kan behöva bara ett utplacerat föremål åt gången för att klara av schemat.

Exempelvis ett tvättpulvermått kan symbolisera klädttvätt, ett dl-mått eller en liten kavel kan upplysa om att bakning följer eller en kaffekopp talar om att det är kaffedags. Viktigt är att klienten själv förstår vad föremålet symboliserar.

Symbolschema

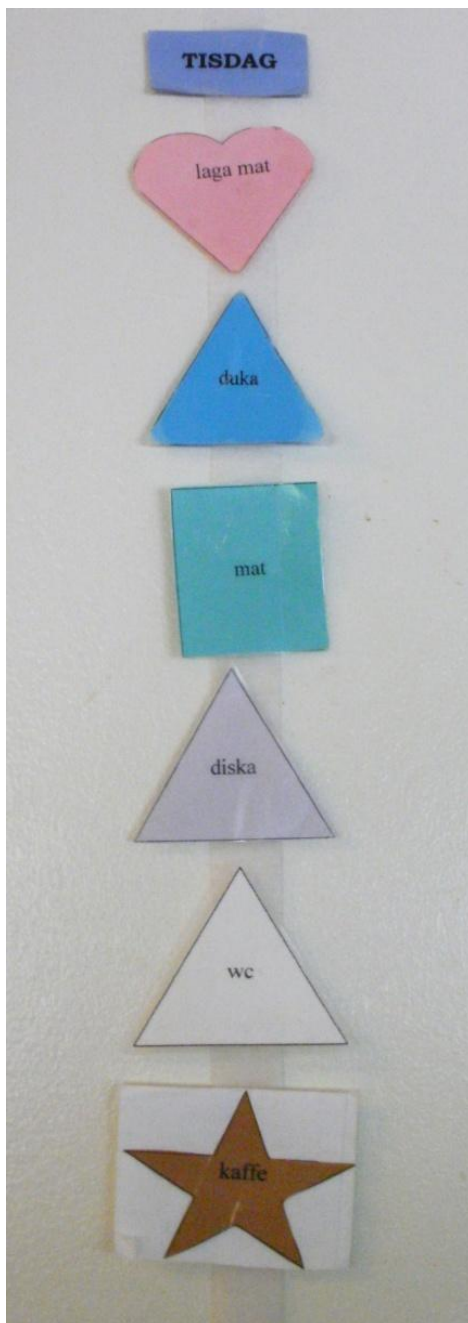

Bild 3

Alla klienter har inte bildförståelse och då kan klienten eventuellt koppla ihop vissa symboler med aktiviteterna som skall utföras. Schemat byggs då upp av symboler. Inläringen sker under lång tid och av klientens pedagogiska personal.

Textschema

Bild 4

De klienter som kan läsa kan ha ett skriftligt schema. Klienten kan själv föregående kväll ordna sitt schema för följande dag. Motsvarande kan också namnet på dagens personal finnas utsatt. Bildens schematexter är magneter som fastnar på den bakomliggande metallplattan, men givetvis kan också t.ex. kardborrband användas.

Bildschema

Bildscheman kan bestå av en, några eller många bilder radade efter varandra eller under varandra. Bilderna kan vara fotografier, ritade bilder, tidningsbilder, pictogrambilder, PCS-bilder – vad som helst, men **det viktiga är att klienten FÖRSTÅR vad bilden betyder.**

Här följer några exempel på scheman med olika bilder och olika design:

Bild 5

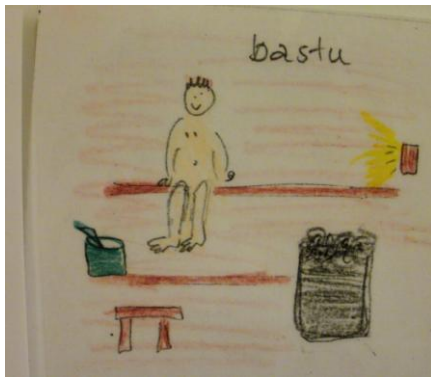

Bild 6

Bild 7

Bild 8

Bild 9

Bild 10

Bild 11

Önskeschema

Bild 12

Klienten får själv välja bilder till sitt schema, men ifall valet inte är lämpligt (t.ex. godis, chips, läsk) för den dagen får klienten placera de bilderna till höger om dagens schema. På "rätt dag" beaktas de bilder som placerats vid sidan om dagsschemat, så att de småningom plockas in i schemat.

På det här sättet upplever klienten att han blir hörd och kan göra sig förstådd samt blir mer delaktig i sitt liv. Uppgörandet av schemat blir också en positiv upplevelse i stället för att bli negativt genom att personalen i annat fall skulle neka till klientens eget val.

"Bokschema"

Bild 13

Ifall klienten utanför boendet är med om samma händelser flera gånger kan bilderna färdigt limmas in i ett litet häfte eller en bok, som tas med. På det sättet kan aktiviteterna presenteras an efter eller då det behövs.

Alternativt kan häftet förses med kardborrsband och behövliga bilder tas med och läggas upp an efter.

Hur schemat kan presenteras ifall klienten har svårt att ta in mycket på en gång

Klienten blir stressad av att se alla bilder på en gång (a).

Därför täcker personalen över bilderna då klienten kommer till sitt rum (b).

Sedan går personalen och klienten tillsammans igenom bilderna en och en (c och d).

Efter det här klarar klienten av att se på alla bilder samtidigt (a).

Kvälls- och nattpersonalen är utmärkt med ett foto bredvid bilderna (a).

Bild 14

a

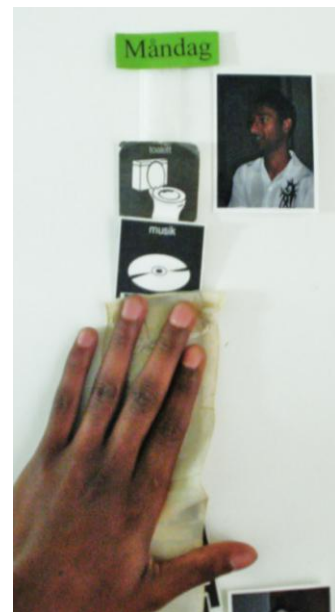
b

Bild 15

c

Bild 16

d

Bild 17

Veckoschema

Bild 18

Tavla över hela veckans händelser. Tavlans bakgrund kan vara målad i de färger som symboliserar veckodagen för att tydliggöra veckodagarna för de klienter som inte kan läsa.

"Gå-till-schemat-lapp"

Bild 19

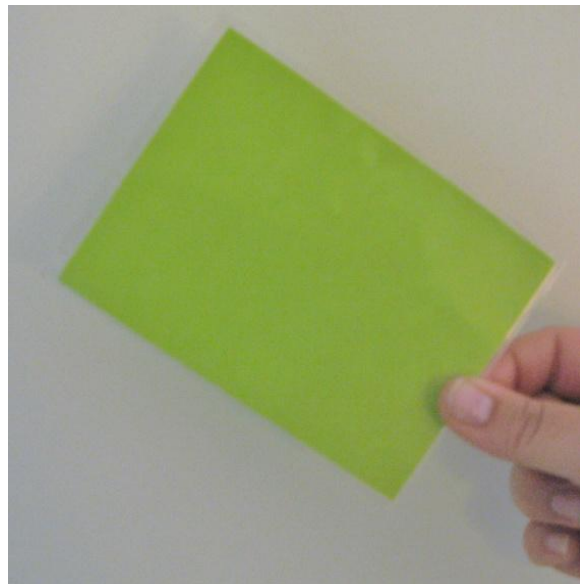

Bild 20

Exempel på lappar som vissa klienter behöver för att de skall förstå att gå till schemat för att stämpla en bild/sak.

Lappen ges i klientens hand och han byter ut den mot schemabilden eller schemasaken.

Tidsuppfattning

Bild 21

Klientens semester har börjat och för att visualisera när semestern tar slut eller hur mycket som är kvar av den plockar klienten bort en semesterbild för varje kväll. Då alla bilder är borta är semestern slut.

Bild 22

För att på schemat markera att dagen är ledig kan en "ledig-bild" inleda schemat. Klienten bör givetvis förstå bildens betydelse.

Påklädning

Bild 23

Klienten behöver hjälp med att veta vad han skall klä på sig och i vilken ordning.

En låda med fack, där personalen i förväg placerat ut rätta kläder hjälper klienten att själv kunna klä på sig på morgonen.

Egna val

Med hjälp av dessa symboler får de klienter, som behöver det, hjälp med att uttrycka sin vilja genom att peka på ”ja” eller ”nej”. Klienter som inte på annat sätt kan uttrycka sig kan genom att fästa blicken på rätt symbol visa sitt val, förutsatt att bilderna placeras på avstånd från varandra.

Bild 24

Bild 25

Bild 26

Klienten får välja mellan olika aktiviteter . Ibland vill klienten att personalen skall välja för honom och då behövs det en symbol för det (sista bilden).

Visa känslor

Bild 27

Känslor är svåra att förklara, men en bild på en känsla kan hjälpa klienten att för personalen förklara hur han känner sig.

Bild 28

Klienten har ibland svårt att behärska sig och blir utåtagerande.

Då har personalen hjälp av två bilder som visar ett ansikte och en stol. Klienten vet då att om han inte lugnar sig så får han sitta i ett hörn. I hörnet sitter han precis så länge han själv tycker att han behöver för att lugna ner sig. Då han suttit klart i hörnet får han sitta på en stol ytterligare en stund.

Det här förfarandet är inte ett straff utan ett sätt att få klienten att på ett effektivt, mjukt och tryggt sätt att lugna ner sig och på det sättet må bättre.

Metoden kräver, som allt annat, inläring.

Motion

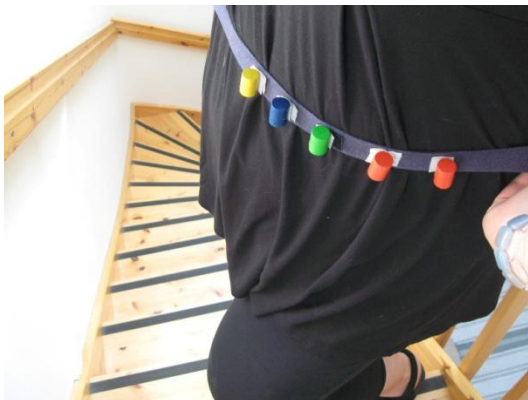

Bild 29

Bild 30

Klienten skall gå upp och ned för trapporna fem gånger. För att hålla reda på antalet gånger tar klienten bort en färgad träbit från ett bälte för varje gång han kommit upp för trapporna och lägger biten i en liten korg. Då bitarna är borta från bältet är han klar med trappgåendet.

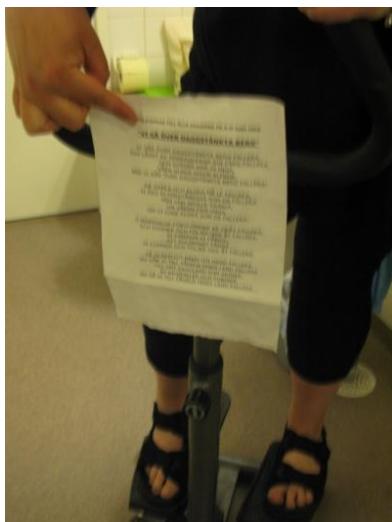

Bild 31

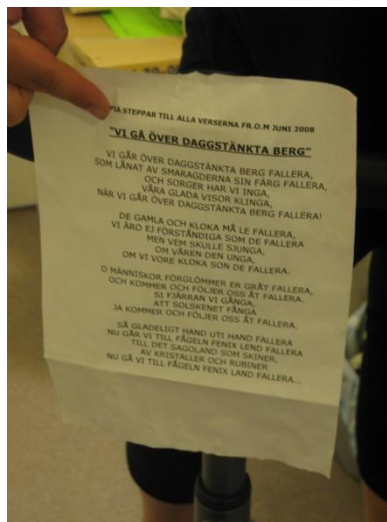

Bild 32

Klienten trampar på en stepper. För att hållas motiverad och för att veta hur länge han skall trampa sjunger personalen "Vi gå över daggstänkta berg". Då alla verser har genomsjungits är trampandet klart. Sången kan givetvis bytas ut mot något annat, som klienten tycker om och som varje gång tar lika lång tid.

ALLRUM, ALLMÄNT

”Vem kommer till natten”?

Att i förväg veta vem som är på jobb, vem som kommer till natten, när personalen är på semester eller kommer tillbaka skapar trygghet för klienterna. De flesta av oss har ett behov av att i förväg veta vem vi träffar när och det har också våra klienter. Fundera efter hur du själv fungerar. Beakta att du kanske själv tänker olika och har olika behov. Klienterna har beroende av sin funktionsnedsättning extra stora behov av t.ex. struktur, tydlighet och mängden information de kan ta in på en gång.

Bild 33

Bild 34

Dygnet märks ut med symboler för morgon, dag, kväll och/eller natt. Personalens foto hängs upp vid den aktuella dygnssymbolen så klienterna vet vem som kommer på jobb.

Personalens semestrar

Bild 35

Bild 36

På en fotoöversikt av hela personalen går det bra att lägga en semestersymbol invid den personal som är på semester.

Datum, årstider, väder

Bild 37

En traditionell almanacka blir tydligare om den i samband med en gemensam genomgång kompletteras med information som tagits från almanackan (år, månad, veckodag, namnsdag) och den kan ytterligare kompletteras med väder- och andra symboler.

Texten kräver läskunnighet, men vid den gemensamma genomgången förstärks hörselminnet med hjälp av de konkreta lapparna med år, månad och veckodag, som fästs på almanackan. Färger för de olika veckodagarna är att rekommendera, så klienten av färgen kan avläsa vilken dag det är.

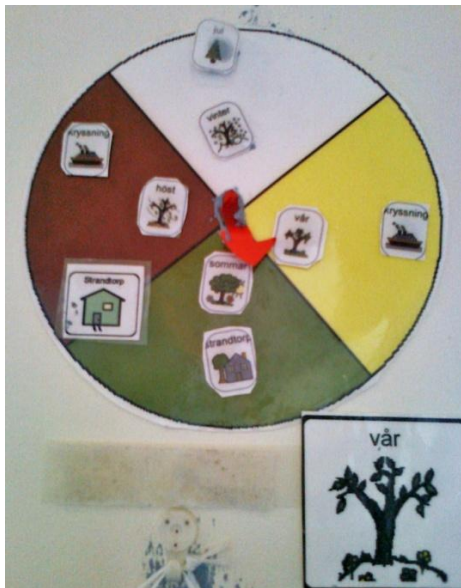

Bild 38

Årstidscirkeln fungerar som ett hjälpmedel för långtidsplanering. Dels berättar den vilken årstid, dels vad som kommer att hända under året.

Symbolen för den aktuella årstiden finns nere i det högra hörnet. En pil i mitten av cirkeln visar också den aktuella årstiden. (På den aktuella bilden har personalen glömt att byta ut bilden för "vår" mot "sommar", men pilen visar på "sommar".)

Symboler för händelser placeras ut på de rätta årstiderna

Årstidskalendern kan vara svår att förstå för en del klienter, närmast för att årstiderna är så långa, så kalendern är "inställd" i samma läge under en lång tid.

Bild 39

En egenhändigt tillverkad termometer med ett snöre och en kula i stället för kvicksilver visar temperaturen, då kulan först av klienter eller personal dragits till rätt läge.

Dagens väder visas likaså med ett snöre och en kula, som dras längs snöret, så att den kommer i rätt läge.

Tips: Termometern kan tillverkas av klienter på AC.

Egna val

Några exempel på mellan vad klienterna kan välja och hur det själv går att tillverka redskap där klientens självbestämmande kan ökas genom att han får göra egna val:

”Vill du se på film eller äta godis?”

Bild 40

”Titta på Dvd”

”Äta godis”

Bild på Dvd-filmer

Bild av godis

”Vill du se på TV eller pussla?”

Bild 41

”Se på TV”

”Pussla”

Bild av TV

Bild av pussel

Vill du läsa tidning, se på TV eller se på film?

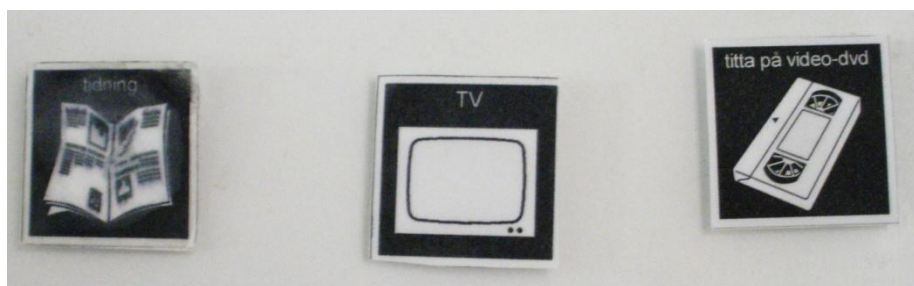

Bild 42

”Läsa tidning”
Bild av tidning

”Se på TV”
Bild av TV

”Titta på video-dvd”
Bild av VHS-film

De här frågorna kan följas av frågor om vilket TV-program klienten vill se, vilken bok han vill läsa, vilken film han vill se, vilken tidning han vill läsa o.s.v. och klienten svarar genom att peka på rätt bok, tidning, film el.dyl.

Bild 43

Vilken film vill du se?

Vilken bok vill du läsa?

Bild 44

KÖK, MATSAL

Egna val

Bild 45

Klienten kan välja mellan lättmjölk och surmjölk. På motsvarande sätt kan personalen göra bilder av andra livsmedel som klienten kan välja mellan.

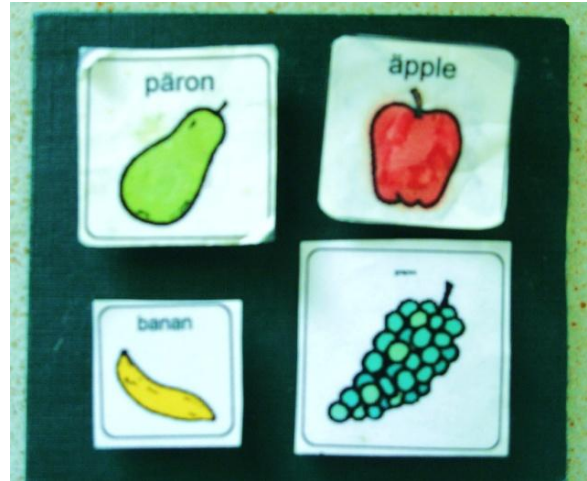

Bild 46

Klienten kan välja mellan olika frukter och visa eller säga vilken frukt han vill ha t.ex. innan frukten beställs.

Bild 47

Bild 48

Bilderna kan samlas i en mapp, där klienten kan bläddra fram rätt bild för att visa vad han vill ha och personalen kan bläddra fram rätta bilder för att fråga vad klienten önskar.

Meny

Bild 49

Dagens meny kan visas med ett foto.

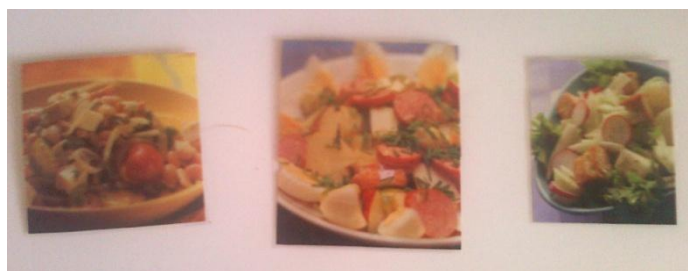
Med hjälp av att fotografera olika maträtter och limma upp fotona på kort kan klienten få hjälp med att planera sin meny för den kommande veckan.

Personalen har gjort en bok med maträtter och recept urklippa gratistidningar (t.ex. Birka och Samarbete). Sidorna med recepten är laminerade och indelade i t.ex. Sallader, Soppor, Lådor, Såser, Fiskrätter, Gröt, Lättmat, Efterrätter.

Varje bild av maträtterna är laminerad separat och fastsatt med en bit kardborrsband, så att bilderna kan tas bort och visas för klienten samt för att hängas upp på väggen för att visa dagens meny.

Bild 50

Personalen väljer ut t.ex. 3 bilder med soppor. Klienten får välja vilken soppa han vill ha den dagen eller motsvarande planera rätter för en hel vecka. Klienten blir delaktig i matlagningen då han får välja själv, maten blir antagligen mer omväxlande. Personalen får också ett färdigt recept att utgå från.

Bild 51

För att systemet skall fungera vid boenden där många klienter äter samma mat kan väljandet fördelas mellan klienterna så att klienterna turas om att göra upp menyn för en dag eller en vecka i taget.

För att det här systemet skall kunna fungera krävs det av klienten att hans bildförståelse är sådan att han förstår sambandet mellan bilden på maträtten och den mat han beställer.

Bild 52

Hitta rätt

Ifall klienten har sin egen färg på stolsryggen, på sitsen eller på bordstabletten hittar han lättare sin egen plats vid bordet.

Bild 53

Bild 54

Bild 55

Färgkodning hjälper klienten att hitta sina saker och t.ex. att välja rätt glas.

Bild 56

Bildsymboler på skåpdörrarna hjälper klienterna att veta vad som finns i skåpen.

Bild 57

Dukning

Schemabild, som kan användas för att symbolisera dukning.

Bild 58

Dukningsschema som anger att:

- dukning är följande aktivitet
- bordstablett skall läggas på bordet
- tallrik skall dukas fram
- glas skall dukas fram
- kniv skall dukas
- gaffel skall dukas
- vattenkanna skall ställas fram

Schemat hjälper klienten att veta vad som skall tas fram och i vilken ordning

Bild 59

Symbolerna för glas och kaffekoppar på skåpdörren hjälper klienten att veta var glas och koppar finns, så han kan duka.

Bild 60

Bild 61

Bild 62

Glaset tas fram ur skåpet, vars dörr är försedd med bilder, och läggs på dukningskärran i hålen avsedda för glaset. Hålen hjälper klienten att komma ihåg glaset, att veta var glaset skall stå och att veta hur många glas som skall ställas fram.

Motsvarande finns det på dukningskärran en plastcirkel som påminner om tallrikarna och visar var deras plats är.

Dukningskärran är klar att föras till matsalen, så att kärlen kan ställas fram.

Bild 63

Bild 64

Bild 65

Personalen drar fram besticken för en person, så att klienten kan plocka fram rätt bestick och lägga dem i en låda med fack, ett fack för varje bestickuppsättning. Ett papper döljer resten av de tomma facken, så att bara det som skall fyllas syns.

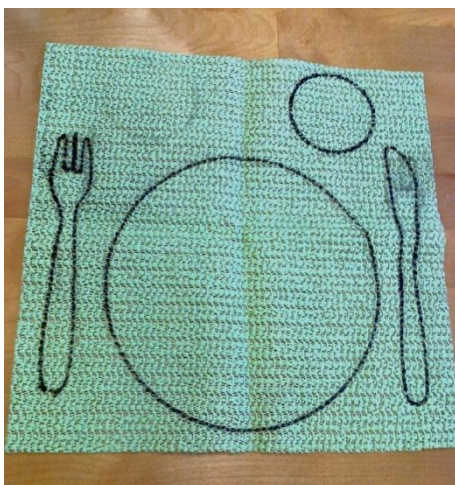

Bild 66

Bild 67

En plastring läggs på tabletten för att markera var glaset skall stå. Den vita tabletten tydliggör platsen för dukningen på en annars otydlig bakgrund (rutmönster på duken)

En ”dukningstablett” kan tillverkas själv.
Tabletten anger platsen för tallrik, bestick och glas.

Bild 68

En tallrik med ring syns tydligare mot bordet än om tallriken är enfärgad.

Tallriken syns tydligt också mot en enfärgad duk av helt annan färg än tallriken (t.ex. vit tallrik mot blå duk).

Bild 69

Koka kaffe

Bild 70

Bild 71

Klienten kan själv koka sitt kaffe bara mängden kaffe är portionerat i små plastlådor. Den röda tejpbiten på locket hjälper klienten att öppna locket så att innehållet inte spills ut.

I den blå lådan finns kaffefilter och burkar med kaffe.

Vattenmängden kan motsvarande vara angiven som ett rött streck på ett mått eller så att klienten skall hälla en viss mängd vatten från ett visst kärl i kaffebryggaren.

Då de små kaffeburkarna är tomma kan klienten själv under personalens handledning fylla på dem igen.

Sopsortering

Bild 72

Batterier, glas och metall sorteras i t.ex. postlådor, som försetts med tydliga bilder för det som skall sorteras.

Utomhus kan sorteringskärlen vara markerade med riktiga föremål (batteri, glasburk, konservburk, tidning m.m.) t.ex. på en vägg eller käpp bakom/ovanför eller helt invid sorteringskärlet.

Bild 73

Sorteringskärl för batterier

Bild 74

Bild på sorteringskärlet för metallskräp

BADRUM

Tvättschema

Bild 75

De olika momenten beskrivs med bilder, så att klienten har lättare att komma ihåg vad som skall göras och i vilken ordning. Bilderna kan se olika ut beroende på klientens bildförståelse eller ifall personal och klient tillsammans vill rita aktiviteterna som skall utföras.

Bild 76

Bild 77

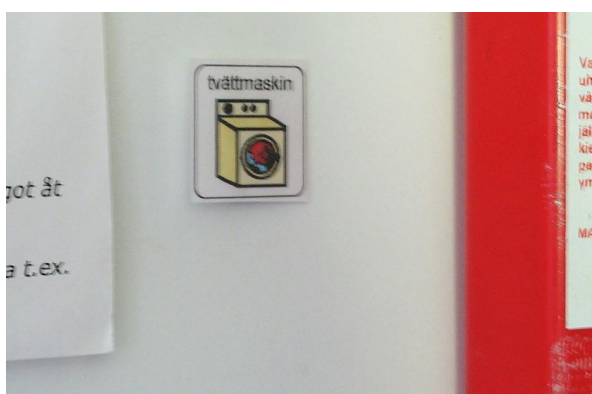
Färgkodning

Färgkodning i bastun hjälper klienterna att hitta sitt eget tvättfat.

Bild 78

Klädttvätt

Klienten fäster tvättmaskinsbilden från schemat på väggen bredvid tvättmaskinen då han skall tvätta kläder.

Bild 79

Tvättkorgar i mörk och ljus färg för att tydliggöra hur tvätten skall sorteras.

Bild 80

TAMBUR

Färgkodning

Klienten hittar sina kläder i garderoben med hjälp av färgkodning.

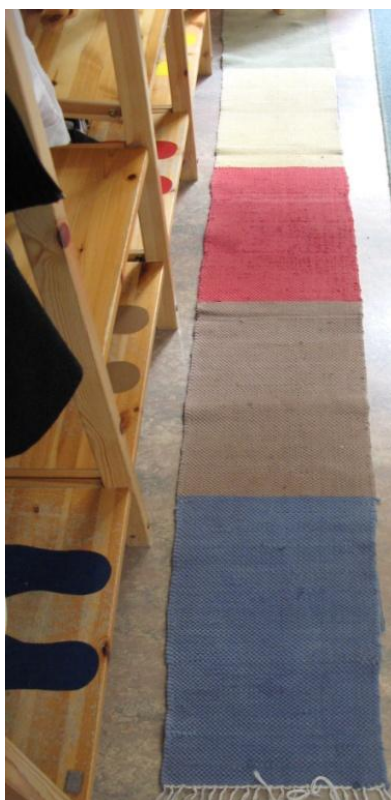
Varje klient har sin egen färg.

Lådorna överst, färgmarkeringen på hyllan och fotavtrycken längst ner har genomgående samma färg.

Här har höjden på stången för jackorna beaktats, så att allas jackor hänger på rätt höjd för klienterna.

Höjden på hyllorna kan också beaktas, så att alla klienter som själv kan ta kläder från sin låda räcks upp till den.

Bild 81

För att ytterligare förtydliga färgkodningen är färgen på mattan planerad så att varje sektor matchar med färgen i garderoben.

Mattan har beställts av och tillverkats på ett arbetscenter.

Bild 82

Minneshjälp

Bild 83

Tydliga fotavtryck på golvet i tamburen visar var klienten skall ställa sina skor då han kommer in.

Bild 84

Då klienten skall gå på jobb tar han från sin klädkorg med ett foto av sin arbetsplats för att han skall veta att han skall gå på jobb och för att minnas det medan han promenerar. Motsvarande tar han med en bild av boendet då han skall hem från jobbet.

KOM IHÅG!

Bild 85

En skiva med kadbörresband på inre sidan av ytterdörren med plats för bilder på sådant som klienten skall komma ihåg att ta med sig då han går ut.

STÖD

Kårkullas samkommuns eget stöd för dig

Kårkulla samkommuns personal vid Resurscentret (RC) finns till ditt förfogande i alla frågor kring begåvningsstödjande hjälpmedel.

De pedagogiska handledarna och/eller talterapeuten kan hjälpa dig t.ex. med att bedöma **klienternas funktionsnivå**.

Talterapeuten hjälper till med att kontrollera klienternas **bild- och språkförståelse** samt alla frågor kring **växelverkan** och **kommunikation**.

Håll dig också uppdaterad med de **kurser** och den **utbildning** som Kårkulla samkommun ordnar.

En hel del av kurserna handlar om t.ex. kommunikation, begåvningsstödjande hjälpmedel och rätt bemötande av klienterna.

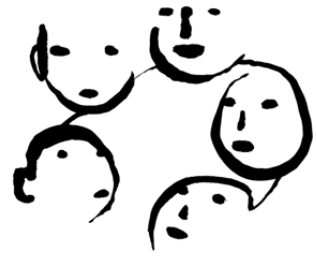
Information om kurserna finns i Kårkulla samkommuns infoblad samt på hemsidan www.karkulla.fi.

Kontaktuppgifter

Befattning	Namn	Tel	e-mail
Pedagogisk handledare			
Pedagogisk handledare			
Talterapeut			

Personliga kontakter

Namn, företag	Tel.nr/e-mail	Datum
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____

VETA MERA

Begrepp

Autism

Hos personer med autism är flera viktiga utvecklingsområden begränsade, vilket bl.a. ger svårigheter med det sociala livet, kommunikationen, beteendet och föreställningsförmågan (se tabellen på sid. 8-9). Ungefär två tredjedelar av alla som har autism har också en utvecklingsstörning. Många har också epilepsi, syn- och/eller hörselskador.

Personer med diagnosen Aspergers syndrom är normal- eller välbegåvade.

(Handikappupplysningen, Zander 16.7.2008. *Autismforum*

http://www.handikappupplysningen.se/gn/opencms/web/AF/Vad_ar_autism/introduktion/, hämtat: 9.8.2010).

Bildförståelse

Klientens förmåga att förstå att en bild är en symbol för något och att förstå vad bilden föreställer. Klienten kanske förstår ett fotografi, men inte en tecknad bild, en boardmakerbild, men inte en blissbild. Till en viss grad kan det handla om inläring, men till stor del är det fråga om förmågan att kunna förstå bildens symbolik.

För att bilder skall kunna användas måste klienten alltid förstå dess betydelse. Gör han det inte går det att försöka lära in att ett föremål symboliserar en aktivitet. Exempelvis kan en badanka symbolisera ett bad och en kavel att det blir bakning.

(Egen formulering).

Delaktighet

Delaktighet är en persons involvering och engagemang i en livssituation. Lärande, kommunikation och mellanmänniska relationer är ingredienser i begreppet delaktighet. Delaktighetens mängd beror på hur mycket klienten genomfört av det som skall göras och på hurudan kapacitet han har.

(Karolinska institutet 2006. *WHO* <http://ki.se/content/1/c6/04/49/42/Delaktighet.pdf>, hämtat: 9.8.2010).

En klient som på sitt eget sätt kan och får vara med och göra sådant som har med honom att göra blir delaktig i sitt eget sammanhang. Exempelvis blir och känner sig en klient delaktig i sitt hem ifall han själv får vara med och baka en kaka i stället för att han bara får kakan serverad framför sig. Därför är det så viktigt att involvera klienterna i vardagsaktiviteterna på boendena. (Egen formulering).

Empowerment

Empowerment ger småningom genom en process klienten ökad inre styrka och på det sättet mera inflytande. Kärnan i empowerment är förmågan att göra val. Då klienten får välja själv ökar hans självbestämmande, vilket stärker självförtroendet, hans medvetenhet och ställning. Hela processen kallas empowerment.

(*Resistance Studies* 2.4.2010 <http://resistancestudies.org/?p=660>, hämtat: 9.8.2010).

Funktionsnedsättning

Funktionsnedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga (Egen formulering).

Handikappolitiskt program

FN:s standardregler för att tillförsäkra personer med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet. Programmets mål är att främja jämlikheten och påverkningsmöjligheterna för medborgare med handikapp. FN följer upp hur reglerna genomförs i olika stater.

(Social- och hälsovårdsministeriet 12.12.2001

<http://pre20031103.stm.fi/svenska/pao/publikat/vamposwe/vamposwe.htm>, hämtat: 9.8.2010).

Jämlikhet

"Delaktighet och jämlikhet" innebär att både samhällsområden och omgivningen, (t.ex. service, aktiviteter och information) blir tillgängliga för alla, särskilt för personer med funktionsnedsättning.

Det riksomfattande handikapprådet önskar att Finlands handikappolitiska program kunde vara riktgivande och fungera som ett instrument när det finländska **samhället utvecklas för alla**.

(Social- och hälsovårdsministeriet 12.12.2001. *Finlands handikappolitiska program*

<http://pre20031103.stm.fi/svenska/pao/publikat/vamposwe/vamposwe.htm>, hämtat: 9.8.2010).

Kognitiva begränsningar

Begränsningar i förmågan att tänka, förstå, planera och komma ihåg. Se tabellen på sid. 8-9 (Gröndahl S 12.1.2010).

Kommunikation

Kommunikation är vanligtvis en process i två riktningar, där det sker ett utbyte av tankar, åsikter eller information, oavsett om det sker via tal, skrift eller tecken. Deltagarna har ofta någon slags överenskommelse om vad målet för eller orsaken till kommunikationen är. (Wikipedia <http://sv.wikipedia.org/wiki/Kommunikation>, hämtat: 9.8.2010).

Lika rättigheter

FN:s princip om lika rättigheter betyder att varje individs behov har lika värde. De här behoven måste ligga till grund för planering och alla resurser måste användas på ett sådant sätt att varje individ ges lika möjlighet att delta i samhället.

(FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna

<http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/08/56/02/6890d638.pdf>, hämtat: 9.8.2010).

Självbestämmanderätt

Full självbestämmanderätt innebär att personer med handikapp ger sig själva full självbestämmanderätt, så att inte utomstående parter godtyckligt styr deras liv (Social- och hälsovårdsministeriet 12.12.2001. *Finlands handikappolitiska program* <http://pre20031103.stm.fi/svenska/pao/publikat/vamposwe/osa2.htm>, hämtat: 9.8.2010).

Utvecklingsstörning

Personer med utvecklingsstörning behöver längre tid än andra för att förstå, ta in och bearbeta information, bygga och tillämpa kunskap, lära sig nytt samt att uttrycka sina tankar och känslor. Utvecklingsstörning innebär en nedsatt intelligens och svårigheter att klara vardagslivet självständigt.

Utvecklingsstörning kan enligt Gunnar Kylén delas in i tre begåvningsnivåer:

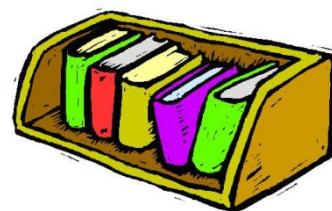
Grad av utvecklingsstörning	Nivå	Motsvarar en kognitiv utveckling i ålder	Förståelse	Svårighet
Grav	A	0-2 år	Konkret, här och nu, känner igen välbekanta saker, objektförståelse (föremål, saker)	Abstrakt, språkförståelse, tal, bilder, korttidsminne
Måttlig	B	2-7 år	Symboler, bilder, foton	Tidsuppfattning, planering, generalisering, orsak-verkan, läsa, skriva
Lindrig	C	7-12 år	Abstrakta symboler, bilder, logiskt tänkande, använda erfarenheter, tankeoperationer	Ekonomi, ironi, allegorier, tankeoperationer kan leda till missförstånd

(Gröndahl, S 2.2.2010 och

Mats Granlund, FUB:s forskningsstiftelse ALA och Forskningsprogrammet CHILD, ISB, Mälardalens Högskola. *Vad är utvecklingsstörning?* www.poms.nu/konf/Mats_Granlund.pdf (hämtat: 16.8.2010), och Handikappupplysningen

www.handikappupplysningen.se/gn/opencms/web/HAB/Generella_sidor/faq/om_diagnoser_och_funktionshinder/Hur_tanker_personer_med_utvecklingsstorning.html?show_content_for_search=true, hämtat: 16.8.2010).

Här får du veta mera om begåvningsstödjande hjälpmedel

Böcker

Andersson, Lena (2001). *Sociala berättelser och seriesamtal. Teori och praktik*. Stockholm: Riksföreningen Autism (Sociala berättelser ingår inte i den här idéboken)

Gillberg, Christopher & Peeters, Theo (2002). *Autism. Medicinska och pedagogiska aspekter*. Stockholm: Cura Bokförlag och Utbildning AB

Kerola, Kyllikki; Kujanpää, Sari; Timonen, Tero (2009). *Autismin kirjo ja kuntoutus*. Jyväskylä: PS-kustannus

Göransson, Kerstin (2002). *Brukaren som resurs - utveckling av begåvningsstödjande hjälpmedel för personer med utvecklingsstörning*. Stockholm: Hjälpmedelsinstitutet
Ladda ner på: <http://www.hi.se/Global/pdf/2004/04335.pdf>

Tranquist H & Johansson M (2004). *Exempel på visuella instruktioner och arbetsuppgifter*. Riksföreningen Autism

Länkar

European Agency for Development in Special Needs
Education <http://www.european-agency.org/>

Finlands svenska Autism- och aspergerförening rf
http://www.autismiliitto.fi/liitto/pa_svenska/

FKS – Föreningen för Kognitivt Stöd
<http://www.fks.org.se/>

Handitek Ab
<http://www.handitek.se/#>

Hjälpmedelstorget, kognitiva hjälpmedel
<http://www.hi.se/sv-se/Hjalpmedelstorget/Kognition/-/Kognition/Sok-hjalpmedel/-sid-1/>

Klara Mera – Center för kognitivt stöd

http://www.habilitering.nu/gn/opencms/web/HAB/_Subwebbar/klara_mera/

Papunet, tillgänglig kommunikation

<http://papunet.net/svenska/>

Riksföreningen Autism

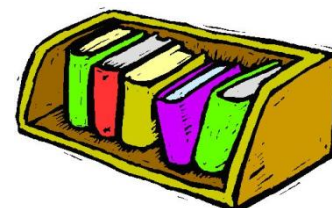
<http://www.autism.se/>

Trollreda Resurscenter

<http://www.vgregion.se/Omrade-Hjalpmedel/Hjalpmedelscentralerna-HMC/Trollreda-resurscenter/>

Här får du veta mera om utvecklingsstörning och autism

Böcker

Alwin A-M (2008), *Ensam på insidan - syskon berättar*. Stockholm: Cura

Andersson B & Olsson G (2005). *Nycklar till professionella möten och individuella lärostilar*. Eget Förlag 2005

Bogdashina, Olga (2009). *Sinnesintryck och omvärldsuppfattning vid autism och Aspergers syndrom – annorlunda intryck ger en annan bild*. Intermediabooks.

De Clerq H (2007). *Autism från insidan - en handbok*. gunnel.norro@gmail.com

Cohen S (2000). *Fokus på autism*. Stockholm: Cura

Dahlgren S-O (2007). *Varför stannar bussen när jag inte ska gå av?* Liber

Ehlers S & Gillberg C (2003). *Aspergers syndrom - en översikt*. Riksföreningen Autism

Ekström K (2001). *Inte kan man koka soppa på en spik*. Bilda Förlag 2001

Holmqvist M (2004). *En främmande värld, om lärande och autism*. Lund: Studentlitteratur

Johansson, Iris (2007). *En annorlunda barndom. En kvinnas berättelse om sin autistiska uppväxt*. Stockholm: Bokförlaget Forum

Lundin, L & Ohlsson, O (2002). *Psykiska funktionshinder*. Stockholm: Cura

Nylander L (2010). *Autismspektrumtillstånd hos vuxna - några frågor och svar*. Autism- och Aspergerförbundet

Peeters, Theo (1998). *Autism. Från teoretisk förståelse till praktisk pedagogik*. Stockholm: Liber AB

Powell, Stuart & Jordan, Rita (1998). *Autism leka, lära och leva. En handbok för praktiskt lärande*. Stockholm: Bokförlaget Cura

Söderman, Lena & Nordlund, Mårten (2006). *Utvecklingsstörning. Funktionshinder*. Stockholm: Liber

Wing, Lorna (1998). *Autismspektrum. Handbok för föräldrar och professionella*. Stockholm: Bokförlaget Cura AB

Länkar

FDUV – Förbundet de utvecklingsstördas väl
www.fduv.fi

FUB – För barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning
www.fub.se/fakta/

Handikappupplysningen
www.handikappupplysningen.se/gn/opencms/web/HU/

Stiftelsen ala
www.ala.fub.se/

Stockholms läns landsting
<http://www.habilitering.nu/gn/opencms/web/HAB/Funktionshinder/>

Stockholms läns landsting, Autismforum,
www.handikappupplysningen.se/gn/opencms/web/AF/Vad_ar_autism/

Källor

Gotthard, Lars-Erik (2002). *Utvecklingsstörning och andra funktionshinder*. Stockholm: Bonnier Utbildning

Gröndahl, Susanna, pedagogisk handledare vid Kårkulla samkommun (2010). *Begåvningsstödjande hjälpmedel*. Föreläsningsunderlag 12.1.2010, Arbetarinstitutet, Helsingfors

Gröndahl, Susanna, pedagogisk handledare vid Kårkulla samkommun (2010). *Autism*. Föreläsningsunderlag 1-2.2.2010, Pargas

Halinen, Pia, talterapeut vid Kårkulla samkommun (2010). *Autism*. Föreläsningsunderlag 12.4.2010, Pargas

Kårkulla samkommun (2009). *Kvalitetshandbok*

Lindqvist, Anne-Marie (2008). *Delaktighet för personer med utvecklingsstörning i en forsknings- och omsorgskontext granskat ur ett medborgarperspektiv (5/2008)* Helsingfors: FSKC Rapporter

Sjölund, Anna & Bejerot, Susanne (2009). *Boendestödsboken Vuxna med autismspektrumtillstånd*. Riksföreningen Autism

Social- och Hälsovårdsministeriet (2007). *Funktionshindrade skall behandlas på samma sätt som andra människor*. 28.5.2007. Broschyrer 2007:4 Lättläst
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=39503&name=DLFE-6933.pdf
(hämtat: 18.5.2010).

Social- och hälsovårdsministeriet (2001). *Handikappolitiskt program 2*) 12.12.2001
<http://pre20031103.stm.fi/svenska/pao/publikat/vamposwe/osa2.htm> (hämtat: 4.12.2009).

Bildkällor

Länkar till illustrationerna i följande kapitel:

”Kårkulla samkommuns eget stöd för dig”:

Four Seasons Fish. 3.8.2010. *Yhteistiedot* <http://www.fsfish.fi/yhteystiedot.htm> (hämtat: 15.8.2010).

”Egna idéer”:

Studentrådet i Akademikerförbundet SSR. Henrik Angel. *I förbundets tjänst*. 20.10.2008. http://1.bp.blogspot.com/_NK8ZNaOcCVE/SPykm2WP9AI/AAAAAAAAAA8/aBybq8E5eJY/s400/id%C3%A9.bmp (hämtat: 15.8.2010).

”Egna anteckningar”:

Anna-Karin Mattsson. 7.1.2010. *Jo, fickkalendern lever fortfarande* <http://blogg.passagen.se/maskroskvinnan/date/20100107> (hämtat: 15.8.2010).

”Begrepp”:

Frebo Kakel Badrumsspecialisten. Fredrik. *Den närmaste tiden efter det att dom nya branschreglerna trädde i kraft kantades av frågetecken ! April 2009* <http://nyabadrum.com/blogg/category/nya-regler-2007-07-01/> (hämtat: 15.8.2010).

”Personliga kontakter”:

Bilda. *Vuxendialog - livsnära samtal mitt i livet* http://www.bilda.nu/Global/Bilda%20-%20huvudsida/Bilder%20huvudsida/Bilder%20%C3%84mnen/amne_vuxendialog.gif (hämtat: 15.8.2010).

”Böcker”:

Suomen nuorisokirjallisuuden instituutti. Kirjalista. 2.6.2006 <http://www.tampere.fi/kirjasto/sni/lista.htm> (hämtat: 15.8.2010).

”Länkar”:

Manou. 12.2.2009. *Hela 99 sätt att förvandla datorn till ett fartmonster* <http://www.din-it-kunskap.com/99-datortips-till-snabb-dator/> (hämtat: 15.8.2010).

”Källor”:

<http://www.ferde.se/b%C3%B6cker.gif> (hämtat: 15.8.2010).

Fotoförteckning

SOVRUM, PERSONLIGT: 32 bilder **Schema, bilder 1-20**

Bild 1	Sakschema	Spireavägens boende
Bild 2	Sakschema	Kristinestads arbetscentral
Bild 3	Symbolschema	Trapp, vårdhemmet i Pargas
Bild 4	Textschema	Trapp, vårdhemmet i Pargas
Bild 5	Bildschema	Brogränds lägenhetsboende
Bild 6	Bildschema	Kristinestads arbetscentral
Bild 7	Bildschema	Brogränds lägenhetsboende
Bild 8	Bildschema	Spireavägens boende
Bild 9	Bildschema	Tripp, vårdhemmet i Pargas
Bild 10	Bildschema	Spireavägens boende
Bild 11	Bildschema	Spireavägens boende
Bild 12	Önskeschema	Spireavägens boende
Bild 13	Bokschema	Spireavägens boende
Bild 14	Hur schemat kan presenteras	Brogränds lägenhetsboende
Bild 15	Hur schemat kan presenteras	Brogränds lägenhetsboende
Bild 16	Hur schemat kan presenteras	Brogränds lägenhetsboende
Bild 17	Hur schemat kan presenteras	Brogränds lägenhetsboende
Bild 18	Veckoschema	Spireavägens boende
Bild 19	”Gå-till-schemat-lapp”	Tripp, vårdhemmet i Pargas
Bild 20	”Gå-till-schemat-lapp”	Spireavägens boende
Bild 21	Tidsuppfattning	Brogränds lägenhetsboende
Bild 22	Tidsuppfattning	Spireavägens boende
Bild 23	Påklädning	Trapp, vårdhemmet i Pargas

Bild 24	Egna val	Kristinestads arbetscentral
Bild 25	Egna val	Brogränds lägenhetsboende
Bild 26	Egna val	Brogränds lägenhetsboende
Bild 27	Visa känslor	Brogränds lägenhetsboende
Bild 28	Visa känslor	Brogränds lägenhetsboende
Bild 29	Motion	Spireavägens boende
Bild 30	Motion	Spireavägens boende
Bild 31	Motion	Spireavägens boende
Bild 32	Motion	Spireavägens boende

ALLRUM, ALLMÄNT: 12 bilder

Bild 33	”Vem kommer till natten”	Tripp, vårdhemmet i Pargas
Bild 34	”Vem kommer till natten”	Spireavägens boende
Bild 35	Personalens semestrar	Brogränds lägenhetsboende
Bild 36	Personalens semestrar	Brogränds lägenhetsboende
Bild 37	Datum, årstider, väder	Kristinestads arbetscentral
Bild 38	Datum, årstider, väder	Kristinestads arbetscentral
Bild 39	Datum, årstider, väder	Kristinestads arbetscentral
Bild 40	Egna val	Brogränds lägenhetsboende
Bild 41	Egna val	Brogränds lägenhetsboende
Bild 42	Egna val	Brogränds lägenhetsboende
Bild 43	Egna val	Spireavägens boende
Bild 44	Egna val	Brogränds lägenhetsboende

KÖK, MATSAL: 30 bilder

Bild 45	Egna val	Brogränds lägenhetsboende
Bild 46	Egna val	Spireavägens boende
Bild 47	Egna val	Kristinestads arbetscentral
Bild 48	Egna val	Kristinestads arbetscentral
Bild 49	Meny	Egenhändigt tillverkat hjälpmedel
Bild 50	Meny	Österby boende
Bild 51	Meny	Österby boende
Bild 52	Meny	Österby boende
Bild 53	Hitta rätt	Spireavägens boende
Bild 54	Hitta rätt	Spireavägens boende
Bild 55	Hitta rätt	Spireavägens boende
Bild 56	Hitta rätt	Spireavägens boende
Bild 57	Hitta rätt	Spireavägens boende
Bild 58	Dukning	Kristinestads arbetscentral
Bild 59	Dukning	Brogränds lägenhetsboende
Bild 60	Dukning	Spireavägens boende
Bild 61	Dukning	Spireavägens boende
Bild 62	Dukning	Spireavägens boende
Bild 63	Dukning	Spireavägens boende
Bild 64	Dukning	Spireavägens boende
Bild 65	Dukning	Spireavägens boende
Bild 66	Dukning	Spireavägens boende
Bild 67	Dukning	Spireavägens boende
Bild 68	Dukning	Kristinestads arbetscentral
Bild 69	Dukning	Österby boende

Bild 70	Koka kaffe	Trapp, vårdhemmet i Pargas
Bild 71	Koka kaffe	Trapp, vårdhemmet i Pargas
Bild 72	Sopsortering	Spireavägens boende
Bild 73	Sopsortering	Spireavägens boende
Bild 74	Sopsortering	Spireavägens boende

BADRUM: 6 bilder

Bild 75	Tvättschema	Spireavägens boende
Bild 76	Tvättschema	Spireavägens boende
Bild 77	Tvättschema	Tripp, vårdhemmet i Pargas
Bild 78	Färgkodning	Spireavägens boende
Bild 79	Klädttvätt	Spireavägens boende
Bild 80	Klädttvätt	Egenhändigt tillverkat hjälpmedel

TAMBUR: 5 bilder

Bild 81	Färgkodning	Spireavägens boende
Bild 82	Färgkodning	Spireavägens boende
Bild 83	Minneshjälp	Trapp, vårdhemmet i Pargas
Bild 84	Minneshjälp	Kristinestads arbetscentral
Bild 85	Minneshjälp	Egenhändigt tillverkat hjälpmedel

TOTALT: 85 bilder

Brogränd lägenhetsboende	19 bilder	
Kristinestads arbetscentral	11 bilder	
Spireavägens boende	38 bilder	
Trapp, vårdhemmet i Pargas	6 bilder	
Tripp, vårdhemmet i Pargas	4 bilder	
Österby boende	4 bilder	
samt egenhändigt tillverkade hjälpmedel	3 bilder	Totalt 85 bilder